

RĂSPÎNDIREA AMFORELOR GRECEȘTI ȘTAMPILATE ÎN MOLDOVA, MUNTENIA ȘI OLTENIA

Într-un sumar referat prezentat la sesiunea științifică a Secției de științe istorice a Academiei, ținută în 1953, ne-am ocupat de problema răspîndirii pe teritoriul țării noastre, a amforelor grecești de import la nord de Dunăre¹. Campaniile de săpături arheologice de după 1949, anchetele de suprafață în unele stațiuni antice, precum și continuarea investigațiilor în colecțiile mai vechi ale unor muzee, ne-au procurat și alt material documentar, prin care se lărgește zona de pătrundere a acestor amfore și se confirmă concluziile noastre istorice schițate în 1953. Este apoi de reținut îmbucurătorul fapt că o serie de cercetători de la noi au trecut la studierea mai atentă a acestor amfore ștampilate, atât de numeroase pe coasta dobrogeană, iar între Carpați și Dunăre aproape necercetate pînă acum zece ani. Astfel de cercetări vor înlesni publicarea în bune condiții a unui *corpus* de inscripții grecești și latinești descoperite pe teritoriul patriei noastre.

Spațiul limitat al referatului din 1953 nu ne-a îngăduit prezentarea unui catalog-inventar și ilustrarea ștampilelor de pe amforele în discuție. Alături de lărgirea concluziilor din referatul amintit, prezentăm aici, pentru prima dată, catalogarea și ilustrarea acestui material documentar, făcute pe baza unui plan bibliografic mult mai larg.

Pentru catalogarea și interpretarea arheologică-istorică a ștampilelor, de un prețios ajutor ne-au fost studiile unor oameni de știință ruși și sovietici, ca E. M. Pridik², B. N. Grakov³ și E. M. Staerman⁴. Este încă util și studiul mai vechi al lui A. Dumont⁵, alcătuit acum 96 de ani, singurul cunoscut mult timp în lumea științifică apuseană, pentru studiul ștampilelor pe amfore din Attica.

¹ D. Tudor, *Amfore elenistice descoperite în adîncul teritoriului R. P. R. (Referat asupra legăturilor economice între cetățile sclavagiste grecești și triburile dace dintre Carpați și Dunăre)*, în *Studii și referate privind istoria R.P.R.*, vol. I, București 1954, p. 81—88.

² E. M. Pridik, *Инвентарный каталог клейм из амфорных ручках, горлышках и на черепичах Эрмитажного собрания*, Leningrad, 1907; idem, *Die Astynomennamen auf Amphoren und Ziegelstempeln aus*

Südrussland, Berlin, 1928 (extras.)

³ B. N. Grakov, *Древнегреческие керамические клейма с именами астиномов*, Moscova, 1929.

⁴ E. M. Staerman, *Керамические клейма из Тирры в связи с вопросом о клеймах неизвестных центров*, în *КС*, XXXVI, 1951, p. 31 și urm.

⁵ A. Dumont, *Inscriptions céramiques de la Grèce*, în *Archives des Missions scientifiques* (Minist. Instr. Publ.), VI, 1871, p. 1—445.

Mii de torți de amfore șampilate au fost descoperite și în orașele vechi grecești de pe coasta dobrogeană, întâmplător sau în săpături organizate. Cu excepția parțială a Histriei, o catalogare și studiere a lor ne lipsește. Multe s-au risipit în comerțul de antichități, o mare cantitate așteaptă rîndul la publicat, în colecțiile unor muzee⁶. Pînă acum zece ani se cunoșteau cel mult zece ștampile de amfore grecești descoperite la nord de Dunăre. Prezența acestor documente în această regiune are o valoare istorică mult mai însemnată decît cele culese din ruinele orașelor grecești pontice. Ele ne informează asupra stadiului legăturilor economice dintre triburile dacice și orașele grecești în ultimele patru secole î.e.n. Culese dintr-un mediu stratigrafic nederanjat al stațiunilor getice din a doua epocă a fierului (Popești, Zimnicea etc.), ele ajută la precizarea cronologică mai amănunțită a materialului arheologic de producție locală. Din păcate, pînă acum s-a apelat prea puțin la acest ajutor.

Culegerea de față nu poate fi considerată completă, deoarece în multe muzee provinciale, pe care nu le-am putut cerceta, există încă material inedit⁷. Cele 26 de stațiuni arheologice din care se studiază ștampile de amfore grecești se întind din regiunea Iași pînă în regiunea Oltenia (fig. 10). Ancheta făcută prin muzee, publicații de specialitate și printre arheologi arată pînă acum că amforele grecești șampilate nu au trecut și peste munți, în Transilvania. Pînă la noi descoperiri putem conchide că acest comerț s-a limitat în lumea triburilor daco-getice dintre Dunăre și Carpați⁸.

Asupra istoricului descoperirii în diferite stațiuni arheologice a ștampilelor de pe amfore se pot da puține informații. Multe provin din descoperiri întâmplătoare, săpături neștiințifice (ca cele de la Stoiencști) sau din inedite investigații mai vechi (Popești, Zimnicea etc.).

Așezarea arheologică din satul *Lunca Ciurei* (sau Lunca Birnovei) se situează la circa 10 km SE față de orașul Iași și la o distanță de o jumătate km de gara Ciurea. Identificarea ei se datorește cercetărilor pe teren făcute de Eugenia și Nicolae Zaharia, colaboratori ai Filialei din Iași a Academiei. După descoperirea ei, cu sprijinul studenților cercurilor științifice de la Facultatea de istorie din Iași, s-au făcut, în 1952 și 1953, două anchete pe teren. S-au strîns de la suprafața terenului, pe o întindere de circa 10 ha, bogate recolte ceramice : cioburi hallstattiene, Latène, bastarnice, fragmente de amfore elenistice și resturi de oale vechi românești. Cu prilejul acestor anchete s-au descoperit și trei, ștampile pe amfore (nr. 2,3 și 10)⁹.

Cu fonduri bănești puse la dispoziție de către Academie în vara anului 1954, colectivul arheologic al șantierului Hlincea a efectuat un sondaj la Lunca Ciurei. Cu această ocazie a fost bine precizată stratigrafia așezării, precum și prezența unor bordeie. Ceramica prezintă „categorii cu totul diferite : ceramică indigenă lucrată cu mîna sau la roată din epoca Latène II, ceramică neagră numită bastarnică, lucrată tot cu mîna, o mare cantitate de fragmente de amfore grecești și ci-

⁶ Multe dintre ștampilele de la Callatis publicate în diferite studii din *Dacia* și *Arch* sînt neclare în ceea ce privește lectura, bibliografia și locul lor de producție. Pentru cele de la Tomis nu avem o publicație detaliată. Pentru cele de la Histria, vezi V. Pârvan, în *Histria*, VII, București, 1923, și Canarache, *op. cit.* (v. mai jos, p. 52).

⁷ Catalogul nostru prezintă numai ștampilele inedite sau pe cele care cer o nouă prezentare decît aceea făcută pînă acum.

⁸ Constatate pe care o făcea și V. Pârvan, *La Dacie à l'époque celtique*, în *Compte-rendu Acad. Inscr. et Belles-Lettres*, 1926, p. 89 și urm.

⁹ D. Tudor, *loc. cit.*

teva fragmente de vase elenistice de import”¹⁰. Pe fundul bordeielor, ceramica greacă apare asociată cu cea bastarnică. Săpăturile din 1954 au dat la lumină alte opt ștampile de amfore (nr. 1,4—9 bis).

Așezarea arheologică de la Lunca Ciurei se întinde pe culmea nordică prelungită a Dealului lui Vodă, la 200 m E față de calea ferată și în marginea șesului pîrîului Nicolina, care face aici o largă luncă, cîndva acoperită cu bălți și stufrăriș. Întreaga regiune este azi cultivată cu cereale și în urma arăturilor apar la suprafața terenului numeroase fragmente ceramice.

Anchetele de suprafață din 1952 și 1953 au recoltat de pe întreaga suprafață a așezării antice ceramică brună getică din a doua epocă a fierului, ceramică neagră lustruită numită bastarnică, precum și 146 de fragmente de amfore grecești. După efectuarea operațiilor de curățire și clasare, s-a putut constata că, dintre fragmentele de amforă, 139 erau rhodiene și numai șase aparțineau altor centre de producție neidentificabile. Proporția corespunde cu a ștampilelor culese de aici, dintre care zece sînt rhodiene și numai una de altă proveniență¹¹. Tot atunci s-a mai putut observa că majoritatea ceramicii din această stațiune, contemporană amforelor grecești, e formată din vasele de producție locală din a doua epocă a fierului, cu o culoare exterioară neagră și lustruită, cu buza fațetată și torți în formă de X. În Moldova, această ceramică a apărut ca urne de incinerare în cimitirul de la Poienеști-Vaslui, pe care descoperitorul ei, cu ajutorul fibulelor, o datează în perioada Latene II și, pe baza unor analogii din alte părți, o identifică ca aparținînd bastarnilor¹². Săpăturile arheologice de la Lunca Ciurei din 1954 au confirmat întru totul constatările noastre din 1953 în ceea ce privește poziția stratigrafică și cronologică a ceramicii locale față de cea de import¹³.

Ștampilele amforelor de la Lunca Ciurei de factură rhodiană conțin, în număr de trei, numele preotului eponim al zeului Helios (nr. 2, 6, 7) și sînt dateate precis între anii 220 și 180 î.e.n. Restul (nr. 1, 3—5 și 8) aparține unor producători din această insulă. Asocierea lor cu ceramica de factură bastarnică, în bordeiele de la Lunca Ciurei, o datează acum mai precis pe aceasta din urmă.

Dintre ștampilele pe amforă de la Lunca Ciurei, rămîne încă necunoscută ca loc de producție aceea semnată de Damophilos (nr. 10). Fiind descoperită în același complex arheologic cu cele rhodiene, ea poate fi socotită contemporană cu acestea. Deoarece pasta și conținutul epigrafic al ștampilei nu ne oferă caracteristicile celor din Knidos¹⁴, ea nu poate fi considerată cnidiană. Este probabil ca ștampila lui Damophilos să aparțină unui producător, deocamdată încă necunoscut, dintr-un oraș pontic.

¹⁰ SCIV, VI, 1—2, 1955, p. 183 și urm. În raportul colectivului sînt date numai desenele a șapte ștampile de amforă, fără lectura și bibliografia respectivă. Aceasta ne-a determinat a le insera în catalogul nostru, cu identificarea lor amănunțită; V. Canarache, *op. cit.*, p. 383, exagerează numărul ștampilelor de amfore descoperite la Lunca Ciurei (peste 100 de bucăți).

¹¹ Caracteristicile tehnice ale pastei, culorii și formei amforei rhodiene au fost stabilite încă de Dumont (*op. cit.*, p. 8 și urm.) și confirmate ulterior de cercetările lui Schuchhardt, Nilson, Pridik etc.

¹² R. Vulpe, în *Materiale*, I, 1953, p. 492 și urm. Asocierea amforelor rhodiene cu ceramica de factură bastarnică

pare a fi asigurată și în stațiunea descoperită de N. Zaharia în 1953, pe dealul Boroștenilor, dintre satele Grajduri și Sclenteia (r. Iași).

¹³ D. Tudor, *op. cit.*, p. 82. M. Petrescu-Dîmbovița s-a pronunțat contra contemporaneității la Lunca Ciurei a ceramicii grecești cu cea bastarnică, cf. *Studii și referate*, II, 1936, p. 55. Săpăturile din 1954 au lămurit această controversă, cf. SCIV, VI, 1—2, 1955, p. 184.

¹⁴ C. Schuchhardt, *Die Inschriften von Pergamon*, II, Berlin, 1895, p. 424 și 434. Culoarea pămîntului și simpla indicare a numelui producătorului nu pot asigura de asemenea originea thasiană a acestei ștampile.

Apariția în mare număr a unor fragmente de amfore grecești din secolele III—II î.e.n. într-o așezare autohtonă din a doua epocă a fierului tocmai în nordul Moldovei constituie o descoperire arheologică de seamă, care deschide discutarea unor probleme de istorie social-economică nepuse pînă acum pentru epoca de descompunere a comunei primitive în aceste regiuni, ținuturi intrate și ele în contact cu cetățile sclavagiste grecești. Problema raporturilor economice dintre triburile locale ce ocupau pe atunci regiunea Iași se pune pînă acum față de orașele grecești elenistice, pontice și egeene, pe baza unui material documentar prea sărac și neconcludent, care se limita mai mult la descoperiri monetare.

Punctul cel mai nordic de pe teritoriul Moldovei în care se semnalase descoperirea unei amfore elenistice era *Suceava*¹⁵. Aici s-a descoperit o amforă aproape întregă (înaltă de 52 cm), în rîpa numită „Malul Tătărăsc”, situată sub terasa pe care este zidită biserica Mirăuților. Într-adevăr, amfora de la Suceava, prin forma ei, poate fi considerată ca elenistică tîrzie. Lipsa ștampilei pe ea este de asemenea un indiciu că poate fi datată în secolul I î.e.n., cînd obiceiul acestei marci a dispărut¹⁶. Entuziasmat de această descoperire, făcută în chip destul de izolat și neașteptat alături de cioburi zise „celtice”, Vasile Pârvan o considera un vas utilizat ca urnă funerară¹⁷.

Stațiunea antică cea mai nordică din Muntenia, care a dat o bogată recoltă de amfore elenistice ștampilate, este aceea de la Cetatea Dîmboviței (sau Cetatea lui Negru-Vodă), situată lîngă satul *Stoieniști* (r. Muscel, reg. Argeș). Pentru prima dată Gr. Tocilescu a semnalat descoperirea în acest loc a unei torți de amforă ștampilată ΗΡΩΝΟΣ¹⁸, iar Gh. Cantacuzino, mai tîrziu, publică alte trei ștampile¹⁹.

La aceste patru descoperiri mai vechi adăugăm acum alte 126 de descoperiri, între care 89 sînt rhodiene, cinci cnidiene, trei neidentificabile ca loc de producție și 29 de ștampile de imitație locală (nr. 11—109 și 170—198). Această bogată recoltă arată că așezarea getică de la Stoieniști poate rivaliza în cea ce privește obiectele de import cu unele orașe pontice. Cele 126 de torți de amfore sînt toate inedite și provin din fosta colecție a lui D. I. Băjan din com. Rucăr (r. Muscel). După moartea lui Băjan, acest material a trecut în posesia Muzeului raional din Cîmpulung-Muscel.

Timp de 20 de ani (1920—1940), cu bani proprii și fără autorizația Comisiei monumentelor istorice, D. I. Băjan a executat săpături în diferite puncte ale așezării de la Stoieniști, conduse cu pasiune de diletant. Împreună cu aceste fragmente de amfore grecești, el a scos și multă ceramică cenușie, lucrată cu mîna sau cu roata, rămasă pînă azi nestudiată în muzeul din Cîmpulung-Muscel. În afară de însemnarea localității de descoperire, făcută de Băjan direct pe obiect, nu posedăm alte date asupra descoperirilor lui la Stoieniști.

Așezarea getică de la Stoieniști (cunoscută și sub numele de Cetățenii din Vale) se găsește pe malul stîng al rîului Dîmbovița, sub schitul Negru-Vodă, într-un loc

¹⁵ Carl A. Romstorfer, *Jahrbuch des Bukoviner Landes-museum*, VII, 1899, p. 112 și urm.

¹⁶ C. Schuchhardt, *op. cit.*, p. 432.

¹⁷ V. Pârvan, *Getica*, București, 1926, p. 631.

¹⁸ Gr. Tocilescu, *Cîteva monumente epigrafice din Muzeul național de antichități*, București, 1903, p. 8. Lectura lui Tocilescu este a se corecta ΗΡΩΝΟΣ. Acest Ἴερωσ este un binecunoscut producător rhodian (cf. Pridik, *op. cit.*, p. 11, nr. 200—207 și Hiller v. Gaertringen, în *RE*, Suppl.

V, col. 838, s. v. Rhodos). Vezi și nr. 26 din catalogul nostru.

¹⁹ Gh. Cantacuzino, *Timbres amphoriques inédites trouvés en Roumanie*, în *Dacia*, III—IV, 1927—1932, p. 616, nr. 1—3. Ultimele două, socotite rhodiene de către autor (nr. 2—3), păstrează numai literele . . . ΩΝΟΣ pentru care se da întregirea: [Να]ώωος. Dar un altare producător este necunoscut la Rhodos. Întregirea corectă este [Ἰερω]ώωος, pentru care vezi nota precedentă.

străimt de trecere din cauza stîncilor ce îngustează aici valea apei. Urme de cultură materială (între care și construcții cu zidării) există aici și din vremea feudală.

La Stoienești este de remarcat numărul impresionant de ștampile rhodiene. Ele ne oferă 56 de nume de eponimi și 43 de producători. Aceasta nu înseamnă că avem dovedită prezența a 99 de amfore separate. Este știut că adesea se aplica la amforele rhodiene, pe o toartă, ștampila cu numele eponimului, iar pe a doua aceea cu numele producătorului²⁰. Mai este apoi de reținut faptul că de la Stoienești provine și cel mai mare număr de ștampile „barbare”, imitate de băștinași după cele grecești, fără să reușească a copia scrisul acestora.

În regiunea diutre Carpații meridionali și Dunăre se cunosc pînă acum și alte localități cu urme de amfore grecești ștampilate.

Darea de seamă asupra săpăturilor făcute la *Piscul Crăsani* (com. Crăsani, r. Lehliu, reg. București) menționează descoperirea a circa 30 de amfore fragmentare diferite (thasiene, rhodiene etc.), împreună cu două torți ștampilate din Rhodos, prost conservate, ceea ce nu a permis descifrarea scrisului²¹.

Așezarea de la *Spanțov* (r. Oltenița, reg. București) ne-a oferit încă din secolul trecut o amforă rhodiană intactă, ștampilată pe ambele torți²². Ea indică eponimatul lui Aristodamos, preot al zeului Helios la Rhodos, prin anii 220—200 î.e.n., alături de numele producătorului Thiasos²³.

Regiunea de la vărsarea Argeșului a fost una dintre cele mai bune pentru desfacerea amforelor grecești cu vin. În afară de cele două localități de mai sus, se mai cunosc și alte descoperiri (vezi fig. 10).

Dintr-o veche perieghetză arheologică se păstrează la Muzeul național de antichități din București patru torți de amfore rhodiene, descoperite împreună cu ceramica Latène în vecinătatea satului *Tăriceni* (r. Lehliu, reg. București), pe malul râului Mostiștea (nr. 114—117)²⁴. Locul descoperirii se numește „La Cetățuie”, toponimic ce poate indica o veche și importantă așezare din a doua epocă a fierului. Dacă ținem seama de cele patru toarte de amforă culese în urma unei simple vizite, la suprafața terenului, fără să se întreprindă aici săpături, înseamnă că importul de atare vase a fost însemnat la Tăriceni. Ștampilele de amforă de la Tăriceni arată numele a doi producători rhodieni, Hermias și Bromios (nr. 115—116), necunoscuți în altă parte din nordul Dunării, precum și numele a doi eponimi, Eudamos și Alexiadas (nr. 114 și 117), primul cunoscut și la Stoienești, iar ultimul nou pentru regiunea ce ne interesează.

Săpăturile mai vechi de la *Popești* (r. Drăgănești-Vlașca, reg. București) au scos un însemnat număr de amfore ștampilate, rămase inedite la Muzeul de istorie a orașului București. Majoritatea o constituie cele de imitație locală (nr. 151—169), între care multe cu aceeași marcă ca și pe unele de la Stoienești (nr. 154—158 și 169). Apar și numele a doi producători rhodieni, Philostratos (nr. 118) și Sotas (nr. 119). Primul este unic ca semnalare la nord de Dunăre, iar al doilea este cunoscut la Stoienești (nr. 91—92). Săpăturile de la Popești,

²⁰ C. Schuchhardt, *op. cit.*, p. 430 și urm. admis și de Erich Ziebarth, *Zur Handelsgeschichte der Insel Rhodos*, în *Mélanges G. Glotz*, II, Paris, 1932, p. 922, care găsește de asemenea că ambele ștampile reprezintă garanții oficiale ale statului rhodian în privința vechimii vinului.

²¹ I. Andrieșescu, *Piscul Crăsani*, București, 1924, p. 69 și urm. și fig. 204—205. Cf. și V. Pârvan, *op. cit.*, p. 204.

²² Gr. Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie*, București, 1900, p. 192, fig. 96; idem, *Monumentele epigrafice și sculpturale ale Muzeului național de antichități*, I, București, 1902—1908, p. 182.

²³ Pridik, *Καμάρος...*, p. 5, nr. 81 și *RE*, Suppl. V, col. 836. Cf. și nr. 2 din catalogul nostru,

²⁴ D. Tudor, *op. cit.*, p. 84.

redeschise în ultimii zece ani de colectivul condus de Radu Vulpe, au înmulțit numărul ștampilelor de pe amfore originale grecești sau de imitație locală. Au apărut ștampile rhodiene²⁵, precum și o amforă rhodiană întreagă, dar neștampilată²⁶. Pentru dovada imitării locale a vaselor rhodiene, este prețioasă apariția la Popești a unei „amfore miniatură” (înaltă, de 0,155 cm)²⁷. Un fragment de toartă bicilindrică poartă aici inscripția Θεόδωρος fiind probabil din Cos²⁸. Ștampilele de imitație locală ocupă aici un mare loc și găsim între ele multe tipuri întâlnite la Stoienesti²⁹.

La micul muzeu al școlii elementare din satul *Greaca* (r. Oltenița) se păstrează o ștampilă pe o toartă de amforă descoperită pe teritoriul satului, cu numele producătorului rhodian Dracontidas (nr. 120), de asemenea neîntâlnit la nord de Dunăre.

Din ostrovul de la *Căscioarele* (r. Oltenița reg. București), a ajuns la Muzeul național de anticități din București o toartă de amforă de formă rhodiană, dar de o producție locală, pe care se întâlnește o marcă dreptunghiulară, comună la Stoienesti și Popești (nr. 150, 154 și 191). În această calitate, săpături organizate între cele două războaie mondiale au scos multe fragmente de amfore elenistice, împreună cu două ștampile pe torți, ambele nesigure ca lectură și loc de import³⁰. Prima, semnată de Herakleitos, ar fi euidiană (după descoperitor), iar a doua, cu eponimatul unui Apollonios, nu știm de unde provine.

Săpăturile de la *Tinosul* (r. și reg. Ploiești) au dat multe fragmente de amfore, de o tehnică similară cu a celor de la Piscul Crăsani³¹. Unele aparțin epocii elenistice, altele, celei imperiale romane timpurii. Se semnalează și o singură toartă de amforă marcată cu numele astynomului pontic Phainippos, cunoscut la Panticapaeum și Olbia³².

În părțile nordice și sudice ale Munteniei sînt semnalate și alte descoperiri de amfore grecești asupra cărora ne lipsesc date precise³³.

Într-o movilă de la *Gura Vițioarei* (r. Teleajen, reg. Ploiești) s-a aflat o amforă intactă, înaltă de 1 m³⁴. Dacă compoziția pastei și culoarea ei galben-deschis, cu nuanță de roz, ar putea arăta o producție rhodiană, în schimb forma gîtului, torțile bicilindrice și absența ștampilei pledează pentru atelierele ceramice din Cos, unde găsim elemente asemănătoare³⁵.

Din vecinătatea orașului *Giurgiu* putem semnală o descoperire cu numele producătorului rhodian Timarchidas (nr. 123).

Tot pe Dunăre, la *Zimnicea*, s-au făcut însemnate descoperiri de amfore ștampilate, rămase pînă acum necunoscute. Din săpăturile conduse din 1924 de către I. Andrieșescu³⁶, apoi din cele din 1948 și 1949, întreprinse de un colectiv condus de I. Nestor³⁷, au rezultat un număr de 23 de ștampile de amfore, dintre

²⁵ SCIV, VI, 1-2, 1955, p. 249, fig. 17/2, și *Materiale*, III, 1957, p. 231, fig. 11/1-2; 'Αντίοχος și Δῶρος.

²⁶ *Materiale*, III, 1957, p. 231, fig. 7.

²⁷ SCIV, VI, 1-2, 1955, p. 249, fig. 18/1.

²⁸ *Ibidem*, p. 252, fig. 16.

²⁹ *Ibidem*, p. 249, fig. 17/3 și *Materiale*, III, 1957, p. 231, fig. 11/3-7.

³⁰ Gh. Ștefan, *Dacia*, II, 1925, p. 398.

³¹ R. și E. Vulpe, *Les fouilles de Tinosul*, în *Dacia*, I, 1924, p. 203.

³² Pridik, *Kamarae...*, p. 80, nr. 369-372.

³³ *Repertoriul arheologic al R. P. R.* (în manuscris semnalează descoperirea în 1929 a unui fragment de amforă grecească la *Prundu* (r. Vidra, reg. București), pe locul numit Vadul Pescăriei.

³⁴ C. Petrescu-Sava și I. Nestor, în *RPAN*, II-IV, 1940, p. 87, fig. 6.

³⁵ E. M. Staerman, *op. cit.*, p. 34.

³⁶ Materialul l-am putut avea la îndemână pentru studiu prin bunăvoința lui I. Nestor.

³⁷ Rapoartele acestor două campanii de săpături sînt publicate în *Studii*, I, 1949, p. 116 și SCIV, I, 1950, p. 93 și urm.

care 15 cu inscripții grecești (nr. 125—139) și opt fără inscripții, de producție locală (nr. 142—149). Față de alte centre cu astfel de descoperiri, cel de la Zimnicea se remarcă prin varietatea provenienței ștampilelor. Cele 15 mărci pe torțile de amforă de la Zimnicea se repartizează astfel: două thasiene, patru rhodiene, cinci sino-piene, una din Cos, una heracleeană pontică (?) și două de proveniență neclară. Se constată astfel că așezarea getică de la Zimnicea a avut cele mai vechi și mai variate legături economice cu orașele grecești egeene și pontice. Aceste schimburi făcute direct cu negustorii greci au fost favorizate, la Zimnicea, de posibilitatea pe care o aveau corăbiile grecești de a pătrunde pe Dunăre și de a-și descărca marfa aici.

Așezarea getică de la Zimnicea, din care provin cele 23 de ștampile de amforă, se găsește la 250 m spre vest de actualul oraș, în locul numit „La Cetate”. Ea datează din a doua epocă a fierului și prin săpături, s-au descoperit interesante urme ale unor construcții din lemn și piatră, unde alături de material getic indigen, au apărut multe obiecte grecești de import (monede, o cupă de argint, ceramică, fibule, un coif de fier etc.). Stratigrafia și inventarul arheologic dovedesc că „burgul” getic de la Zimnicea a avut o existență între secolele al IV-lea și al II-lea î.e.n. cu o viață mai înfloritoare în secolele III — II î.e.n. și fără nici un indiciu de locuire în secolul I î.e.n.³⁸. Cea mai veche urmă de import grecesc la Zimnicea este un fragment de vas cu figuri roșii, datat la finele secolului al V-lea î.e.n.³⁹. Populația locală cunoștea o accentuată diferențiere socială și economică, observată mai ales în cimitirele tumulare⁴⁰.

Repertoriul ștampilelor de la Zimnicea arată un import din prima jumătate a secolului al IV-lea pînă în secolul I î.e.n. Cele mai vechi dintre aceste documente comerciale sînt heracleene și thasiene, urmate de cele rhodiene, cosiene și sino-piene. Nu apar însă și cele enidiene.

În ceea ce privește importul de amfore thasiene la nord de Dunăre, acesta a fost mult exagerat de către vechii noștri arheologi. Realitățile arheologice arată că, în afară de Zimnicea, singura localitate unde se pot da ca sigure amfore thasiene, datorită ștampilelor, este *Poiana* (r. Tecuci, reg. Galați)⁴¹. Din regiunea vărsării Prutului și Siretului în Dunăre avem, de fapt, și urmele celor mai vechi mărfuri grecești de import atestate prin descoperirile de la Barboși, Frumușița, Poiana etc.⁴², care încep cu secolul al VI-lea î.e.n. La *Piscul Crăsani* s-au aflat numai cioburi de amfore thasiene, dar nici o ștampilă⁴³. Cum și simplele fragmente de amforă se confundă foarte ușor între ele în privința locului de producție, nu putem avea deplina certitudine pentru originea thasiană a celor de la Piscul Crăsani. De aceea, în stadiul actual al descoperirilor arheologice trebuie să constatăm că

³⁸ *Studii*, 1, 1949, p. 119 și *SCIV*, I, 1950, p. 94 și urm.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *SCIV*, I, 1950, p. 100.

⁴¹ V. Pârvan, *Castrul de la Poiana și drumul roman prin Moldova de Jos*, București, 1913, în *ARMSI*, XXXVI, 4, p. 100 și urm., fig. 6; idem, *La pénétration hellénique et hellénistique dans la vallée du Danube*, în *BSH*, X, 1923,

p. 13, și R. Vulpe, în *SCIV*, II, 1951, p. 187, fig. 16, și *SCIV*, III, 1952, p. 198, fig. 19/2—4.

⁴² V. Pârvan, *La pénétration . . .*, p. 4. Bibliografia și ultimele descoperiri la M. Petrescu-Dimbovița, *Descoperirea arheologică de la Frumușița*, în *SCȘIași*, IV, 1—4, 1953, p. 497 și urm.

⁴³ I. Andrieșescu, *op. cit.*, p. 69, și V. Pârvan, *Getica*, p. 205.

negustorii thasieni au atins cu mărfurile lor numai localitățile getice importante din imediata vecinătate a Dunării, în sudul Moldovei și la Zimnicea ⁴⁴.

O constatare similară o putem face și în ceea ce privește pătrunderea amforelor produse în orașele grecești de la Pontul Euxin, prezența lor menținându-se de asemenea în vecinătatea malului stîng al Dunării, la Zimnicea, probabil la Tinosul, destul de dubios la Stoienеști ⁴⁵.

Pe teritoriul Olteniei se pot nota cele mai vestice descoperiri de amfore grecești ștamplate, în număr de trei.

La *Baia de Fier-Polovragi* (r. Gilort, reg. Oltenia), în Peștera Muierilor, a fost descoperită, împreună cu ceramica Latène, o șampilă rhodiană cu numele eponimului Damothemios, databilă din anii 220—180 î.e.n. (nr. 121) ⁴⁶.

Mai spre vest, în actualul sat *Runcu* (r. Tg.-Jiu, reg. Oltenia) s-a găsit o altă șampilă rhodiană, cu numele eponimului Theuphanes (nr. 122) ⁴⁷.

În campania de săpături arheologice de la cetatea *Sucidava*, de pe Dunăre (com. Celeiu, r. Corabia, reg. Oltenia), s-a descoperit un fragment dintr-o șampilă englică ce fusese aplicată pe gîtul amforei, care, după toate aparențele, este de origine heracleeană pontică din secolul al III-lea î.e.n. (nr. 124).

★

Primul care a căutat să stabilească cronologia importului de amfore grecești la nord de Dunăre a fost Vasile Pârvan ⁴⁸. El plasează importul amforelor din Thasos și secolele IV—III î.e.n., al celor rhodiene în secolele III—I î.e.n. și al celor din Knidos în secolele II—I î.e.n. În ceea ce privește amforele thasiene, părerea sa este justă; cît privește pe cele rhodiene, se pare că este necesar a ne opri în secolul al II-lea î.e.n., cînd, în urma ultimului război macedonean (167 î.e.n.), Roma dă cunoscuta lovitură economică Rhodosului. Căderea economică a Rhodosului va înlesni pătrunderea în secolul al II-lea î.e.n. a amforei cnidiene la nord de Dunăre, dar într-un număr mult mai modest. Este însă greu de precizat dacă negustorii cnidieni mai sînt prezenți aici și în secolul următor, deoarece acum aproape dispare obiceiul ștamplării acestor vase. Prin descoperirea șampilei de la Zimnicea cu numele producătorului Adaios (nr. 131), avem acum certitudinea că și Cosul a exportat amfore cu vin la nord de Dunăre. Mănușile bicilindrice erau semnalate mai demult, dar absența șampilelor și faptul că și alte centre au folosit asemenea torti, nu puteau duce la o concluzie precisă. Ca datare, ele se plasează în secolele II—I î.e.n. ⁴⁹. Se pare că activitatea modestă a producătorilor din orașele pontice s-a desfășurat paralel cu a celor rhodieni și cnidieni în secolele III—II î.e.n. Se prea poate ca Heracleea pontică să fi fost prezentă aici o dată cu Thasosul, dar Sinope, după studiile făcute de Grakov asupra cronologiei astinomilor săi, trimitea vin la nord de Dunăre în secolele III—II î.e.n. ⁵⁰.

⁴⁴ Exportul thasian este slab cunoscut la Tyras (cf. Staerman, *op. cit.*, p. 33, îl plasează aici în secolele IV—III î. e. n.), mai bogat la Histria (cf. V. Canarache, *op. cit.*, p. 40 și urm.) și foarte activ în estul Thraciei (cf. K. Skorpil, *Amphorenstempel von Westküste des Schwarzen Meers*, în *Izvestia-Institut*, VIII, 1934, p. 24 și urm.). Șampilă de la Poiana, pe care apare Hercule trîgînd cu arcul (V. Pârvan, *Castrul . . .*, *loc. cit.*), este una dintre cele mai vechi (cf. Staerman, *op. cit.*, p. 34).

⁴⁵ Șampilă de la Stoienеști cu numele astinomului

Aischines a lui Mithridates, publicată de Cantacuzino, *loc. cit.*, p. 612, nr. 19, care găsește analogii în descoperirile de la Taman (cf. Pridik, *Katalog*, p. 5, nr. 3 și p. 62, nr. 15). Descoperirea ei la Stoienеști este însă dubioasă, fiindcă provine din colecția Butculescu, care nu are catalog.

⁴⁶ *SCIV*, IV, 1—2, 1953, p. 206, fig. 11/10.

⁴⁷ *SCIV*, VI, 3—4, 1955, p. 402.

⁴⁸ *La pénétration . . .*, p. 20, și *Getica*, p. 205.

⁴⁹ Staerman, *op. cit.*, p. 39 și urm.

⁵⁰ Grakov, *op. cit.*, *passim* și Staerman, *op. cit.*, p. 34.

Raritatea amforelor de producție pontică pe teritoriul dintre Carpați și Dunăre este o dovadă că schimbul dintre triburile geto-dacice și negustorii egeeni nu se făcea prin intermediul grecilor de la Marea Neagră, ci direct. Corăbiile thasiene, rhodiene și cnidiene au putut pătrunde pe Dunăre pînă la Porțile de Fier. Negustorii își aveau pe ambele maluri ale Dunării puncte de întîlnire pentru schimb, în locurile unde importante ape se vărsau în fluviu și pe ale căror văi existau drumuri naturale de comerț⁵¹. Ca puncte de descărcare a amforelor cu vin (mai puțin cu untdelemn), un rol important l-au avut regiunile de șes de la vărsarea Prutului, Siretului, Argeșului, Oltului și Jiului. Harta descoperirilor ștampilelor de amforă (fig. 10) arată clar aceste centre de difuzare a mărfurilor. Descărcate aici amforele cu vin sau untdelemn fin grecesc au putut ajunge pînă în văile sudice ale Carpaților meridionali⁵². Pînă în prezent, nici o descoperire arheologică sigură nu ne poate arăta pătrunderea acestor amfore în Transilvania și Banat.

Transportul amforelor umplute cu vin era foarte lesnicios pe apa Dunării. Dar în interiorul Daciei, pînă în punctele cele mai îndepărtate cunoscute azi, ca Lunca Ciurei, Gura Vițioarei, Stoienești, Baia de Fier și Runcu, s-au folosit numai drumurile terestre, deoarece navigația în susul râurilor ce coboară din Carpați nu era posibilă. Amforele se descărcau din corăbii chiar pe malul Dunării, acolo unde erau principalele capete ale drumurilor ce urcau spre munte și care se legau de fapt cu văile marilor râuri. În târgurile de la Dunăre acestea erau schimbate cu mărfurile locale, primite de la negustorii băștinași. Aceștia le transportau apoi pînă în văile Carpaților și în nordul Moldovei, acolo unde puteau găsi clienți. Nu apare cu totul exclusă posibilitatea ca și unii negustori greci, în chip izolat, să fi însoțit aceste transporturi în scopul cunoașterii bogățiilor din interior, fără ca aceasta să însemne un comerț regulat între ei și cei îndepărtați de Dunăre.

Este clar că în lumea autohtonilor dintre Carpați și Dunăre se creaseră încă din secolul al III-lea î.e.n. situații favorabile pentru înlesnirea unor schimburi atît de dificile, cum este al amforelor cu vin. Drumurile de pe văile unor râuri capricioase, ca cele ce curg din Carpați, erau extrem de primitive, încît pe locurile accidentate amforele cu vin se puteau sparge foarte ușor. Transporturile mai aveau de înfruntat nesiguranța drumurilor în regiuni păduroase și accidentate, unde puteau fi atacate de hoți. De aceea, de la Dunăre se organizau convoaie de vehicule sau de cai cu samare, pe care aceste vase trebuiau împachetate cu pricepere.

Pentru ca aceste produse grecești să ajungă cu bine la sute de kilometri depărtare de Dunăre, pînă lîngă Iașii de azi sau în creierii munților, la Stoienești, Baia de Fier și Runcu, înseamnă că, pe lîngă paznicii personali ce-și tocmeau acești negustori, libera lor circulație trebuia asigurată și altfel. Este cu mult prea devreme ca să putem vorbi de organizații statale între Carpați și Dunăre, dar în mod sigur existau atunci pe teritoriile Moldovei, Munteniei și Olteniei uniuni de triburi conduse de șefi care, prin bunăvoința și interesul de a încasa taxele de tranzit, asigurau negustorilor locali de vinuri libera circulație prin locurile controlate de ei.

⁵¹ I. Andrieșescu, *De la preistorie la evul mediu*, București, 1924, p. 50 : „Drumurile au fost văile munților, începînd cu aceea a Dunării în sus și locurile erau bogate în de toate, în grîne, în piei, în miere și în sclavi”. Cf. și V. Pârvan, *Getica*, p. 608.

⁵² V. Pârvan, *La pénétration...*, p. 20, și I. Andrieșescu, *De la preistorie...*, p. 52, compară pătrunderea corăbiilor rhodiene pe Dunăre cu a venețienilor din evul mediu. Este știut că vinul din Rhodos se bea și la Susa, cf. E. Ziebarth, *op. cit.*, p. 923.

Ar fi greșit să credem că pătrunderea amforelor grecești găsea aceeași ușurință de circulație ca alte mărfuri grecești întâlnite în aceleași regiuni (monede, produse metalice, sticlărie, diferite podoabe etc.) și care au precedat comerțul cu vin. Acestea erau mărfuri cu un volum mic, rezistau cu succes la dificultățile transportului, puteau trece ușor din mână în mână pînă în cele mai îndepărtate regiuni ale U.R.S.S., Poloniei, Cehoslovaciei și Ungariei. De aceea aria lor de răspîndire a fost mult mai mare decît a amforelor cu vin.

Harta descoperirilor arată pînă acum că cei mai mulți consumatori autohtoni ai vinurilor grecești se găseau în imediata vecinătate a malului stîng al Dunării. Cei mai mulți apar în regiunea vărsării Argeșului, dar trebuie avut în vedere că aceasta este una din zonele mult cercetate de către arheologi. Din cele mai vechi timpuri însă Argeșul și Dîmbovița au oferit cele mai bune căi naturale pînă în Carpații munteni. Pentru descoperirile de la Lunca Ciurei în Moldova, rolul acesta l-a avut Prutul, iar pentru cele de la Baia de Fier și Runcu din nordul Olteniei ca mijlocitor de transport a fost Jiul.

Amforele cu vin grecesc se transportau de la Dunăre, direct la consumatorul ce la cerea, de către negustorii locali, fie că acești clienți se găseau lingă Dunăre, fie că erau la sute de kilometri depărtare de aceasta⁵³.

O altă întrebare ce se pune cercetătorului este în legătură cu consumatorii vinului grecesc, mai apropiați sau mai îndepărtați de Dunăre. Dacă ținem seama de marile depărtări de la care se aduceau aceste produse și de riscul transportului unor mărfuri atît de fragile, ajungem la concluzia că prețul lor la locul de desfacere era destul de ridicat. Clienții puteau fi găsiți numai în anumite locuri, acolo unde stăteau virfurile aristocrației tribale getice. Cioburile de amforă descoperite în cantități mari în localități mult îndepărtate de Dunăre, ca Lunca Ciurei și Stoienesti, în care s-au făcut numai modeste săpături arheologice, arată că, indiferent de depărtarea de fluviu, în aceste așezări getice s-a importat vin grecesc, timp de cel puțin două secole în cantități destul de apreciable. Importul de vin egeic a continuat și după încetarea comerțului cu Rhodosul și Cnidosul, dar noi nu-l mai putem sesiza bine, din pricina părăsirii în secolul I î.e.n. a sistemului ștampilării amforelor. El va fi continuat pe o scară mai redusă, dar obișnuința și nevoia au dus la o încercare de a-l suplini cu o producție vinicolă locală, dovedită prin ștampilele anepigrafice.

Ca să-și poată procura în mod curent asemenea produse, trebuia ca și aristocrația locală să fi fost posesoarea unor însemnate bogății care să-i permită a face schimbul cu negustorii greci. Deci, în lumea acestor triburi exista o pătură înstărită, al cărei număr de indivizi nu trebuie exagerat. Alături de alți factori locali, contactul cu orașele sclavagiste grecești accelerase în sînul acestor triburi procesul descompunerii formelor de viață ale organizației gentilice.

Moneda dacică nu a apărut pînă acum în orașele grecești, ea circula în mici cantități între triburile ce o emiteau, încît nu a putut exista ca mijloc de schimb pentru mărfurile grecești. Tot rare sînt la nord de Dunăre monedele orașelor grecești, cele macedonene și chiar dinarul roman republican. Este de altfel știut că negustorii greci nu veneau în Dacia după monedă, ci pentru mărfuri ce lipseau

⁵³ Vezi pentru un atare comerț la Tyras, Staerman, *op. cit.*, p. 31,

în sud. Amforele cu vin și alte produse grecești se schimbau pe solul Daciei cu cereale, lână, piei, ceaiă, miere, roci etc., mărfuri de care dispuneau triburile locale. Comerțul elenistic cu vin și untdelemn, la Dunăre, apare foarte activ tocmai în perioada când se cunosc sclavi geto-daci cumpărați de aici⁵⁴. Toate aceste mărfuri erau cerute pe piața egeeană mai mult decât metalele prețioase. Transportul lor spre Dunăre era mai lesnicios decât al amforelor cu vin spre nord. Se puteau încărca pe plute sau bărci mari ce coborau ușor pe ape, ca Prutul, Siretul, Oltul etc.

Întărirea legăturilor cu negustorii greci veniți cu corăbiile pe Dunăre a accelerat o serie de transformări economice și sociale în sînul triburilor geto-dacice, la est și sud de Carpați. În primul rînd, nevoile de schimb cu negustorii greci au dus la o intensificare a producției mărfurilor cerute de aceștia. Astfel s-a adîncit diferențierea socială în sînul societății locale, s-a întărit exploatarea păturilor de jos, iar numărul sclavilor trimiși spre sud ca mîină de lucru la ergasteriile grecești a crescut simțitor.

Cronologia producției și exportului de amfore rhodiene ștampilate, singurele mai concludente ca datare, a preocupat pe cercetători încă din secolul trecut. În acest domeniu a început a se face lumină numai în prima jumătate a secolului nostru, pe măsura intensificării săpăturilor din insula Rhodos și a publicării acestor obiecte descoperite în locurile de desfacere, mai ales în orașele grecești de pe coasta nordică a Mării Negre. În această privință merită a se menționa o serie de culegeri și încercări de sistematizare cronologică a materialului, făcute în primul rînd de F. Bleckmann⁵⁶. Cam în același timp, danezul P. Nilson⁵⁷ cataloghează 3 000 de ștampile rhodiene din săpăturile executate pe insula Rhodos și, după un studiu temeinic al formei și conținutului ștampilelor, lărgiște cunoștințele privitoare la eponimii și producătorii rhodieni. Studiile celor doi învățați folosesc de asemenea observațiile mai vechi ale lui Dumont, precum și importanta contribuție adusă de citata lucrare a lui C. Schuchhardt⁵⁸, în care publicase tortile de amfore descoperite în săpăturile de la Pergamon. Prețioase rămîn și astăzi observațiile lui Schuchhardt privitoare la grafia ștampilelor rhodiene, din care a extras o serie de concluzii cu caracter cronologic, dovedind, între altele, că ultimele mărci de pe amforele rhodiene aparțin secolului al II-lea î.e.n.⁵⁹

Încă din secolul trecut arheologii ruși au trecut la studiul amănunțit al ștampilelor de amfore descoperite pe coasta nordică și estică a Mării Negre, regiuni care prezintă aceleași aspecte ca cele întîlnite și pe coasta dobrogeană. Această muncă

⁵⁴ Pentru Rhodos ca piață importantă de sclavi, în epoca elenistică, vezi E. Ziebarth, *op. cit.*, p. 923.

⁵⁶ D. Tudor, *Istoria sclavajului în Dacia romană*, București, 1957, p. 24.

⁵⁷ F. Bleckmann, *De inscriptionibus quae leguntur in vasculis Rodiis*, Göttingen, 1907; idem, *Zu den rhodischen eponymen Heliospriestern*, în *Klio*, XII, 1912, p. 249—258, prezintă o listă bogată de atare eponimi (p. 252—258), din care deduce că exportul cel mai activ cu vin s-a făcut între anii 220 și 180 î. e. n. și a fost foarte slab în perioada 180—150 î. e. n. (cf. și p. 249).

⁵⁷ *Explorations archéologiques de Rhodes, V: Timbres amphoriques de Lindos etc.*, în *Bull. de l'Acad. Royale des Sciences et des Lettres de Danemark*, 1908, p. 37—180.

⁵⁸ C. Schuchhardt, *op. cit.*, p. 423—491. Săpăturile de la Pergam au dat un număr de 882 de ștampile pe amfore, dintre care 799 sînt rhodiene, 15 thasiene, 5 enidiene și 63 din diferite alte locuri. De la Athena, Dumont, *op. cit.*, *passim*, a publicat 347 de ștampile rhodiene, 1 749 enidiene și 124 thasiene. Cifrele sînt, ca și pentru nordul Dunării, concludente pentru stabilirea intensității legăturilor comerciale cu cele două mari centre exportatoare de vin.

⁵⁹ C. Schuchhardt, *op. cit.*, p. 432.

de colecționare, catalogare și clasificare întreprinsă de ei timp de aproape un secol a ajuns la o sinteză admirabilă prin catalogul ștampilelor de amforă păstrate la Ermitaj, publicat de E. M. Pridik⁶⁰.

Lista completă a eponimilor din Rhodos, alcătuită pe baza cunoștințelor epigrafice culese din săpăturile făcute în insulă și confruntate cu indicațiile culese din ștampilele amforelor, a fost bine stabilită de către unul dintre cei mai buni cunosători ai istoriei și arheologiei rhodiene, Hiller von Gaertringen⁶¹. Ea este de mare utilitate pentru datarea materialului ceramic rhodian descoperit pe teritoriul patriei noastre.

Prin publicarea și sistematizarea unui nou material privitor la amforele grecești ștampilate, cercetătorii sovietici au lărgit și mai mult cunoștințele noastre privitoare la datarea lui. Pentru studierea materialului arheologic asemănător de la noi rămân mai importante contribuțiile aduse de B. N. Grakov⁶² și E. M. Staerman⁶³. Atenția lui Grakov s-a îndreptat asupra ștampilelor din catalogul lui Pridik cu numele astinomilor pontici. După ce urmărește amănunțit locul de producție al amforelor, răspindirea lor, conținutul ștampilelor, grafia lor, emblemele etc., el propune metodele de datare și clasificare a acestor ștampile (cap. V), aceasta fiind cea mai prețioasă contribuție a sa și pentru cronologia mărcilor pontice descoperite la Tyras, deci într-un centru apropiat de regiunea noastră, de unde se putea trimite această marfă pe teritoriul Moldovei și în care putem surprinde fenomene economice similare cu cele de la est și sud de Carpați. Cele 588 de ștampile ceramice descoperite la Tyras pînă în 1948 se repartizează astfel : 310 rhodiene, 28 thasiene, 19 enidiene, 39 cosiene, 93 sinopiene, 32 heracleene pontice, 8 chersonesiene și 63 de proveniență necunoscută. Repartiția arată că cel mai intens import la Tyras îl deține tot Rhodosul și, după cum remarcă autoarea, majoritatea amforelor rhodiene vin aici în perioada 220—180 î.e.n. După catastrofa economică a insulei, pînă în 150 î.e.n., abia 38 de ștampile mai indică legăturile economice cu orașul de la gura Nistrului⁶⁴. După 180 î.e.n., locul rhodienilor va fi treptat acaparat pe piața de vin din jurul Mării Negre de către negustorii enidieni. Dar ei nu au reușit să aducă la Tyras volumul de vinuri vîndut de predecesorii lor. Ca și în regiunile de la nord de Dunăre, la Tyras, Thasosul este, de asemenea, slab documentat⁶⁵.

⁶⁰ E. M. Pridik, *Камарос...*, *passim*. Sinteze și concluzii noi privitoare la această lucrare prezintă ulterior: idem, *Zu den rhodischen Amphorenstempeln*, în *Klio*, XX, 1925, unde aflăm o listă îmbunătățită privitoare la eponimii (p. 317—320) și producătorii (p. 320—321) rhodieni, apoi în *Die Astynomennamen auf Amphoren- und Ziegelstempeln aus Südrussland*, în *Sitz. Ber. Berl. Akad.*, 1928, p. 342 și urm. Vezi încă E. Ziebarth, *op. cit.*, p. 914 și urm., și E. Minns, *Scythians and Greeks*, Cambridge, 1913, p. 319 și urm.

⁶¹ *RE*, Suppl., V, s. v. *Rhodos*, col. 731—840.

⁶² B. N. Grakov, *op. cit.*, *passim*.

⁶³ E. M. Staerman, *op. cit.*, *passim*.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 31 și urm. La Olbia cel puțin 47% din ștampilele de amforă sînt rhodiene. E. Ziebarth, *op. cit.*,

p. 922, limitează producția de amfore ștampilate de la Rhodos între anii 225 și 150 î. e. n.

⁶⁵ În schimb Thasosul vinde mult vin în Thracia (Staerman, *op. cit.*, p. 33). Autoarea sovietică admite și ea datarea importului thasian spre nord în secolele IV—III și contemporaneitatea ștampilelor rhodiene cu cele enidiene, după Grakov, pe coasta nordică a Mării Negre și la Dunăre (*ibidem*, p. 31). Grakov, în *VDI*, 3, 1939, p. 287, și A. B. Ranovici, *Elenismul și rolul său istoric*, București, 1953, p. 311 și urm., menționează descoperirea pe coasta nordică a Mării Negre a 6 000 de ștampile de amforă, în majoritate elenistice. Pridik, *Камарос...*, catalogase din aceeași regiune, pînă în 1917, 5 100 de atare ștampile, dintre care 2 285 cu eponimii și 2 815 cu nume de producători.

Prin ștampilele de amforă care oferă o datare sigură, cum sînt cele rhodiene, se poate ajunge la fixarea cronologică a unor culturi materiale locale, atunci cînd se descoperă alăturate. Este situația de la Lunca Ciurei, unde ștampilele rhodiene au fost găsite asociate cu vase negre-lustruite, cu buze scunde-fațetate și cu torți mici în formă de X concav, ceramică specifică cimitirului de la Poicnești-Vaslui, atribuită bastarnilor și datată de către descoperitorul ei în secolele II — I î.e.n.⁶⁶. Cum triburile de bastarni sînt prezente pe teritoriul Moldovei încă de la finele secolului al III-lea î.e.n. (după alte izvoare) și hegemonia lor ține între anii 200 și 70 î.e.n.⁶⁷, este clar că în așezarea de la Lunca Ciurei consumatorii vinurilor rhodiene în perioada 220—150 î.e.n. nu pot fi decît aceștia. La finele secolului al III-lea î.e.n., bastarnii ocupaseră delta Dunării și aduceau cetăților grecești multe greutăți de natură economică și militară⁶⁸. Amforele grecești de la Lunca Ciurei puteau ajunge printr-un comerț normal în acest centru bastarnic, dar putem bănui că ele puteau fi cerute și ca un fel de tribut din orașele grecești pontice care le cumpărau de la rhodieni. Aceasta nu înseamnă însă că numai aristocrația tribală bastarnică consuma vinul grecesc, deoarece în alte regiuni, unde prezența bastarnilor nu este documentată, ca în Muntenia și Oltenia, amforele grecești apar asociate cu ceramică getică din aceeași vreme, ceea ce dovedește că și cei înstăriți din lumea triburilor dacice importau această băutură. Către sfîrșitul secolului al III-lea î.e.n., dar mai ales în cel următor moneda greacă, macedoneană și dacică ajunge în mîinile aristocrației dacice și contribuie prin aceasta la întărirea legăturilor economice⁶⁹. Și într-un caz și în altul vedem iscusința negustorilor rhodieni, care au reușit ca produsele lor să pătrundă adînc pe teritoriul triburilor barbare, atît printre indigeni, cît și printre cotropitori⁷⁰.

La Stoienești s-au găsit aproximativ 22 de cioburi de amfore rhodiene însemnate local cu diferiți grafiți (fig. 6). Între ele există patru cioburi pe care apar clar literele grecești : A, H, Y și O (fig. 6, nr. 112—117), zgîriate pe cioburi izolate după spargerea vasului. Întîlnim, de asemenea, și un mare număr de semne, ca pătrate, carouri, cercuri radiante, ramuri, cruci etc. (fig. 6, nr. 120—129), care, ca în cazul celor cu litere, prin simplitatea lor arată încercarea unor localnici de a scrie pe un material la îndemînă și pentru care aveau ca model de imitat literele și forma ștampilelor grecești. Ei nu cunoșteau alfabetul grecesc și nici limba greacă, de aceea alegeau din textul ștampilelor literele cele mai ușor de reprodus. Este de asemenea clar că unele cadre dreptunghiulare grafitate pe cioburi (fig. 6, nr. 130, 123, 127 și 129), precum și unele cercuri (fig. 6, nr. 116, 131, 122, 132 și 133), sînt schițate aici după forma patrulateră sau circulară a ștampilelor de pe amforele rhodiene.

Largul import de amfore grecești a dus la imitarea acestor vase la nord de Dunăre și în același timp a creat o producție specială și un comerț local cu vinuri.

⁶⁶ R. Vulpe, *Săpăturile de la Poicnești*, în *Materiale*, I, București, 1953, p. 421.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 494.

⁶⁸ D. M. Pippidi, în *SCIV*, IV, 3—4, 1953, p. 494.

⁶⁹ C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, București, 1954, p. 10.

⁷⁰ Cicero, *De imper*, 34, admiră iscusința maritimă a rhodienilor, o compară cu a Atlencii și a Cartaginci, încheind: „... Quorum usque ad nostram memoriam

disciplina navalis et gloria remansit”. Codul maritim al rhodienilor a fost adoptat de multe popoare antice. Aceasta îl determină pe Antoninus Pius să declare că, deși împăratul roman e stăpînul lumii, pe mare domnește încă legea maritimă a rhodienilor (cf. *Dig.*, XIV, 2,9). Importanța comerțului cu vin rhodian este îndeajuns subliniată de Ranovici, *op. cit.*, p. 314 și urm. și de E. Ziebarth, *op. cit.*, p. 924.

Pînă acum, așezările de la Stoienești, Zimnicea, Popești și Căscioarele ne-au furnizat aproximativ 70 de ștampile de amforă imitată, dintre care 57 au rămas inedite (nr. 142—198). În afară de un singur exemplar descoperit la Histria⁷¹, atare imitații nu se întîlnesc în orașele grecești pontice, ceea ce exclude proveniența lor de aici. Olarii de la nordul Dunării iau ca model al imitației lor amfora rhodiană, mai rar pe cea cnidiană, pe care o lucrează din lut local, de culoare cărămiziu-pal sau cenușiu cu mult nisip în pastă. Din faptul că majoritatea torțiilor afectează silueta elegantă a celor rhodiene deducem că imitațiile au avut loc în perioada importului rhodian (220—150 î.e.n.) sau nu mult timp după încetarea acestuia. Contemporaneitatea celor două tipuri ne este asigurată prin apariția lor simultană, la același nivel, în straturile de cultură de la Popești și Zimnicea.

Dintre aceste imitații nu avem pînă în prezent nici o amforă întreagă, ca să putem face o comparație cu silueta celor rhodiene. În schimb, deducem din tehnica lucrului și din miezul vînat al pastei (ca rezultat al nepriceperii arderii lor) că aceste copii erau destul de grosolane.

Pentru reclama vinului local și pentru a fi la modă, producătorii băștinași și negustorii de vinuri imprimă și ștampile pe torțiile acestor amfore, mărci care ar putea fi interpretate tot ca un fel de garanție și de recunoaștere a locului și producătorului. Necunoașterea scrierii grecești de către acești producători se vede din faptul că numai în două cazuri ei au reușit să reproducă stîngaci cîteva litere grecești (nr. 108—109). De regulă ei plasează în locul literelor și rîndurilor scrise unghiuri, zigzaguri, puncte, rămurele, linii drepte sau sinuoase, figuri ad-hoc etc. S-a folosit cam același repertoriu de semne improvizate pe care îl întîlnim și la monedele dacice, care au copiat pe cele thasiene și macedonene. Undeva, în vecinătatea centrelor vinicole din Muntenia, existau și olăriile care produceau aceste amfore de imitație⁷². De aici producătorii lor le-au trimis la Stoienești, Popești, Zimnicea etc. și difuzarea lor în mai multe centre de consum găsește o deplină confirmare prin apariția unor ștampile identice în mai multe locuri (nr. 149, 150, 154, 169, 172—174, 182—184, 187, 189, 191 și 193—194).

Toate ștampilele de amforă imitate pe care le cunoaștem la nord de Dunăre provin din Muntenia, regiune unde trebuie plasate, pînă la noi descoperiri, centrele vinicole locale ce foloseau astfel de vase. Nu putem ști dacă zona de răspîndire a acestor ștampile se întinde și la sud de Dunăre, pe teritoriul Bulgariei, de unde nu s-a publicat pînă acum nici o ștampilă de acest fel. Numai o analiză chimică a pămîntului din care s-au lucrat aceste amfore locale ne va lămuri mai precis asupra locului lor de producție.

Cultura viței de vie este străveche în valea Dunării, dar vinul local era departe de a rivaliza cu cel sudic grecesc. El găsea plasament prin ieftinătate, atunci cînd transporturile din Grecia erau stînjenite sau cînd acestea încetau pe o perioadă îndelungată de timp. Cultura viței de vie activată de aceste împrejurări și apariția negustorilor de vinuri au înstărit o pătură de producători și de oameni de afaceri.

⁷¹ V. Canarache, *op. cit.*, p. 388, fig. 78/a.

⁷² A. B. Ranovici, *op. cit.*, p. 23, observă că „o producție puțin complicată poate fi ușor imitată de consumatorii

de mărfuri locale”, așa cum s-a petrecut și cu o parte din producția de mărfuri la Marca Neagră.

Urmărirea răspîndirii geografice și topografice a descoperirilor de amfore elenistice la nord de Dunăre (mai ales pentru Latène-ul II) poate sprijini unele probleme de geografie istorică. De la istoricii și geografii antici cunoaștem în regiunile cucerite de romani la nord de Dunăre și în cele nesupuse de ei o mulțime de toponimice getice. Pe teritoriul Daciei romane, multe dintre ele au fost confirmate de epigrafie, dar cele din afara granițelor acestei provincii nu se pot bucura de sprijinul inscripțiilor. Aceste localități au fost înregistrate în lucrările autorilor greci și romani (Agrippa, Strabo, Plinius, Ptolemeu etc.), ceea ce înseamnă că ele formau principalele centre economice și politice, locuite de șefii triburilor și vîrfurile aristocrației din jurul lor. Acestea erau locurile și clienții spre care își duceau marfa negustorii de vinuri. Negustorii greci care au intrat cu corăbiile lor pe Dunăre pînă la Porțile de Fier⁷³ au fost aceia care au cules pentru istoricii și geografii antici cele mai multe date privitoare la poziția geografică a principalelor localități getice.

Dintre mărfurile aduse la Dunăre de către negustorii greci, cele mai numeroase ca urme și vizibile ca resturi arheologice în așezările getice sînt, desigur, resturile de amfore. Acolo unde ele apar în cantități mari sînt de încercat și localizările unor centre despre care vorbesc autorii antici. Cel mai bogat în informații este geograful Ptolemeu, dar calculele sale de longitudine conțin mari greșeli, încît localizarea pe teren a așezărilor menționate de el devine cu totul nesigură. De aceea Ptolemeu trebuie folosit „exclusiv pentru direcția aproximativă în care sînt de căutat orașele și popoarele însemnate de dînsul”⁷⁴. Aceste așezări, numite de el pretențios *πόλεις*, pot fi urmărite și pe baza urmelor de amfore.

A doua serie de amfore grecești ștampilate pătrunde în regiunile de la est și sud de Carpați mult mai tîrziu, în epoca Imperiului roman (prima jumătate a secolului al III-lea e.n.). La Pleșești, în nordul Moldovei, este cunoscut un Diom[enes] (?) (nr. 140)⁷⁵, la Celei Sozon și Stratoneikos⁷⁶, la Orlea Ruphos (nr. 141)⁷⁷ și la Tr.-Severin Paulos și Herakles⁷⁸. Toți acești producători își ștampilează amforele pe mînuși sau pe gîtul vaselor, folosind numai alfabetul grec. O parte dintre ei apar în orașele grecești de pe coasta nordică a Mării Negre și se pare că aici se produceau și se exportau amforele lor cu vin⁷⁹.

⁷³ Amforele thasiene și heracleene au pătruns la fel, între 350 și 220 î.e.n., pe valea fluviului Kuban, cf. N.V. Afimov, în *VDI*, 1, 1951, p. 111.

⁷⁴ V. Părvan, *Gelica*, p. 280. În acest sens este caracteristic cazul Cumidavei, care, după coordonatele lui Ptolemeu, se localiza undeva în estul Daciei, dar o descoperire epigrafică recentă o arată tocmai la Rîșnov; cf. M. Macrea, în *AISC*, IV, 1941 — 1943, p. 234 și urm.

⁷⁵ Producătorul apare la Tyras, cf. Staerman, *op. cit.*, p. 401, și la Tanais, cf. T. N. Knipovici, *Tanais*, Moscova-Leningrad, 1949, p. 142.

⁷⁶ D. Tudor, în *Materiale*, I, 1953, p. 714, nr. 1; idem, *Oltenia romană*, ed. a 2-a, București, 1958, suppl. epigr., nr. 267 (Sozon apare la Alba-Iulia și Tyras; cf. Staerman, *op. cit.*, p. 45; D. Tudor, în *Dacia*, VII — VIII, 1927 — 1932, p. 384, nr. 15 și *Oltenia romană*, suppl. epigr. 266); Pridik, *Καταλογος...*, nr. 39 cunoaște ștampilele lui Stratoneikos pe coasta nordică a Mării Negre.

⁷⁷ D. Tudor, *Oltenia romană*, suppl. epigr. nr. 324.

⁷⁸ *Ibidem*, suppl. epigr. nr. 65 și 66.

⁷⁹ Din studiul de față aflat în manuscris, cu învoirea autorului, s-au folosit materialul documentar și concluziile de către V. Canarache, *op. cit.*, p. 383 și urm., și de Victoria Eftimie, *Imports of stamped amphorae in the lower Danubian*

regions and a draft Rumanian corpus of amphora stamps, în *Dacia*, N.S., III, 1959, p. 195 și urm. După 1957 s-au mai făcut unele descoperiri de amfore ștampilate în următoarele localități:

Popești. Cf. R. Vulpe, *Materiale*, V, 1959, p. 346 (fig. 10/2): *Λινοῦ* (rhodiană); VI, 1959, p. 313 (fig. 12/2 — 3); *Δάδα* (din Cos) și fig. 12/4 — 5: *ἐπι Κληροστράτου Ἀγριανίου* (rhodiană). Numărul celor de producție locală și anepigrafice a crescut mult în stațiunea de la Popești.

Stoienеști. Cf. D. V. Rosetti, *Materiale*, VIII, 1962, p. 85 (fig. 7/2); *ἐπι Νικιάσχαβρα* (rhodiană). Se semnalează și alte ștampile anepigrafice locale, cf. *SCIV*, XI, 2, 1960, p. 391 și urm.

Giurgiu. Cf. Al. Păunescu și colab. *Materiale*, VIII, 1962, p. 134; *Ἀδαμᾶς* (rhodiană).

Băleni (r. Făurei, reg. Galați). Cf. I. T. Dragomir, *Materiale*, VIII, 1962, p. 17: fragmentară cu inscripția *[ἀστρ]νομοῦντος* (pontică).

Pe lângă cele semnalate prin publicații, există multe încă inedite, aflate în săpăturile arheologice din ultimii ani și păstrate la diferite muzee.

Acest material recent descoperit nu modifică concluziile la care am ajuns în legătură cu răspîndirea amforelor elenistice la nord de Dunăre.

C A T A L O G

PRESCURTĂRI BIBLIOGRAFICE

Dumont = Albert Dumont, *Inscriptions céramiques de Grèce*, în *Archives des missions scientifiques* (Ministr. Instr. Publique), VI, 2, 1871, p. 1—445.

RE, Suppl. V = Hiller v. Gaertringen, *Die eponimischen Pricster des Helios*, Anhang IV, la art. *Rhodos*, în Pauly-Wissowa-Kroll, *Realencycl. klass. Altertumswiss.*, Suppl. V, col. 834—840.

Pridik = *Inventarnîi catalog kleim na amfornih rucicah i gorlișeah i na carepiuah Ermitajnego sobrania*, Petersburg, 1917.

Schuchhardt = C. Schuchhardt, *Die Inschriften von Pergamon*, vol. II, Berlin, 1895, p. 423—491.

Canarache = V. Canarache, *Importul amforelor ștampilate la Istria*, București, 1957.

var. = variantă.

I. LUNCA CIUREI (r. IAȘI)

Întregul material arheologic descoperit în această localitate se conservă la Muzeul de istorie a Moldovei din Iași.

1. Centrul ștampilei este șters. Jos un caduceu (?). Săpăturile din 1954 (cf. *SCIV*, VI, 1955, 1—2, p. 186, fig. 14 (desen greșit), (fig. 1/1).

A XOY

Ἀ[ριστάρ]χου

Pridik, p. 23, nr. 507—509. Sigur rhodiană.

2. Toartă de amforă rhodiană, cu ștampilă de formă dreptunghiulară, descoperită la suprafața solului în 1952 (fig. 1/2).

ΕΠΙ

ἐπι

ΑΡΙΣΤΟΔΑΜΟΥ

Ἀριστοδάμου

ΙΑΚΥΝΘΙΟΥ (sic!)

Ἰακινθίου

În r. 3, prima literă este un I în loc de Y, iar al doilea I este înlocuit cu un Y. Litera N este gravată invers.

Schuchhardt, p. 449 nr. 914 (cu var. 895—915); Pridik, p. 3, nr. 81 (var.); Dumont, p. 84, nr. 58 (var.), și Tudor, *Amfore elenistice*, p. 82. Datează: 220—200 î. e. n., cf. *RE*, Suppl. V, 836.

3. Toartă de amforă rhodiană cu ștampilă circulară, ștearsă și cu o floare de trandafir în centru. Condițiile descoperirii ca la nr. 2, (fig. 1/3).

Δ ΚΡΑ

Δ[αμο]κρά[τεως]

Dumont, p. 88, nr. 85—86; Pridik, p. 24, nr. 557—574 (var.); Tudor, *op. cit.*, p. 82, și Canarache, 515—517.

4—5. Două torți de amfore rhodiene descoperite în săpăturile din 1954 (cf. *SCIV*, loc. cit.) (fig. 1/4).

ΔΙΟΥ

Δίου

Dumont, p. 91, nr. 107; Pridik, p. 25, nr. 591—596; Pârvan, *Histria*, VII, București, 1923, p. 14, nr. 28; Gr. Avakian, în *Cron. numism. arh.*, V, 1924, nr. 49—50, extr. p. 10, nr. 21, și Canarache, 625.

6. Toartă cu ștampilă mult corodată, dar sigur rhodiană. Descoperită în săpăturile din 1954 (cf. *SCIV*, loc. cit. (desen greșit), fig. 1/5)

Ε ΕΑΙ

ἐ[πι] Θ]εαι-

. ΤΟΥ

[Θήτ]ου

ΑΡΤΑΜΙΤΙΟΥ

Ἀρταμιτίου

Pridik, p. 10, nr. 177. Datează 200—190 î. e. n.; cf. *RE*, Suppl. V, 838.

Fig. 1. — Ştampile pe torți de amfore rhodiene: 1—9, Lunca Ciurci; 10—23, Stoieneşti.

23. Ștampilă de formă circulară, mult avariata și cu capul lui Helios în centru (fig. 1/22).
 ...H...T... [ἐ]π[ι] [Ἀ]ύ[τ[οκρά]τε[υ]ς]?
 Pridik, p. 7, nr. 120 (cu var. 117—125). Datează din 189—167 î. e. n., cf. *RE*, Suppl. V, 837. Canarache, 558.
21. Ștearsă, cu urme de grafiți (fig. 1/23).
 ΕΠΙΕΥΔ...Υ ἐπὶ Εὐδ[άμου]
 ΑΡΡΙΑ Ἀγριζ-
 Ν... ν[ίου]
- Pridik, p. 9, nr. 155—161 (var.), și *RE*, Suppl. V, 837; Canarache, 565.
25. Ștampilă cu așchii detașate (fig. 2/24).
 ΕΠΙ...ΡΑΝΟ ἐπὶ [Εὐφ]ράνο-
 ΡΟΣ ρος
 Π...ΝΑΜΟΥ Π[α]νάμου
- Dumont, p. 95, nr. 138—140, și Pridik, p. 9, nr. 169. Staerman, *art. cit.*, p. 34, contestă originea rhodiană a ștampilei. Datează din prima jumătate a secolului al II-lea î. e. n., cf. *RE*, Suppl. V, 837.
26. Puțin ștearsă, dar sigură ca lectură (fig. 2/25).
 ΕΠΙ ΙΕΡΩΝΟΣ ἐπὶ Ἰέρωνος
 ...ΜΙΤΙΟΥ [Ἀρτα]μιτίου
- Dumont, p. 97, nr. 155, și Pridik, p. 11, nr. 203. Staerman, *loc. cit.*, bănuiește că ar putea fi și din Cos. Datează din anii 220—180 î. e. n. Cf. *RE*, Suppl. V, 838.
27. Este ștearsă, dar lectura asigurată (fig. 2/26).
 ...ΠΙΚΑ...ΚΡΑ [ἐ]πὶ Κρα[λλί]κρά-
 ΤΕΥ... τευ[ς]
 CMIN... Cμιν[ίου]
- Dumont, p. 97, nr. 157—158 (var.); Schuehhardt, p. 465, nr. 1062, și Pridik, p. 11, nr. 215 (var.). Datează din 220—180 î. e. n., cf. *RE*, Suppl. V, 838; Canarache, 520, 572.
28. Bine conservată și cu litere specifice secolului al III-lea î. e. n. (fig. 2/27).
 ΕΠΙΚΛΗΝΟΣΤΡΑ ἐπὶ Κληνοστρά-
 ΤΟΥ ἈΓΡΙΑΝΙΟΥ του Ἀγριανίου
- Pridik, p. 12, nr. 233—239 (var.) și *RE*, Suppl. V, 838.
29. Deși avariata, lectura textului este sigură (fig. 2/28).
 ΕΠΙΛΑΦΕ...ΕΥΣ ἐπὶ Λαφε[ίδ]ε[υ]ς
 ...ΑΛ...ΟΥ [Ἀ]λα[ί]ου
- Pridik, p. 13, nr. 249 și *RE*, Suppl. V, 838.
30. Parțial păstrată (fig. 2/29).
 ΕΠΙΛΑΦΕΙ ἐπὶ Λαφεί-
 Δ...ΥC δ[ε]υ[ς]
 ΠΑΝΑΜΟΥ (sic!) Πανάμου
- Bibliografia la numărul precedent.
- 31—32. Două ștampile identice, slab imprimate, cu scriș neglijent și cu unele litere inversate (fig. 2/30—31) (rhodiene?).
 ΕΠΙΜΑ...ΥΑ ἔπὶ Μα...ου
 ΤΗΠΟΥΤΟΥ τίπου του?
 ...ΙΜΟΘΕΟΥ [Τ]μοθέου?
33. Ștearsă, în stînga un obiect asemănător unei coloane (fig. 2/32)
 ΕΠΙΜΑ.... ἐπὶ Μα....

Fig. 2. — Ștampile pe torți de amfore rhodiene provenind de la Stoieniști.

34. Mult tocită și neclară (fig. 2/33).

ΠΙΜΟ...Χ...
ΠΙΕΝΑΓ

[ἐ]πὶ Μό[σ]χ[ου] ?
ΠΙΕΝΑΓ

35. Mult ștearsă, scrisă de jos în sus și cu rindurile adăugate (fig. 2/34).

ΕΠΙΜ...Τ...
ΣΜΙΝΘΙΟΥ

ἐπὶ Μ...τ...
Σμινθίου

36. Ștearsă, cu inscripția pe două rinduri (fig. 2/35).

....Μ.....
.....ΟΥ

37. Ștampilă circulară, frumos executată și cu un trandafir în centru. Pe dosul torții este imprimată o contramarcă formată din cerculețe concentrice (fig. 2/36).

...ΙΚΑΣΑΓ...ΑΒΑΔΡΟΜΙΟΥ [ἐπὶ Ν]ικασαγ[όρα] Βαδρουίου

Dumont, p. 103, nr. 198; Schuchhardt, p. 473, nr. 1 142—1 144 și Pridik, p. 13, nr. 263—269 (var. la toți). Datează din 220—200 î. e. n., cf. *RE*, Suppl. V, 839.

38. Ștampilă cu litere retrograde și fragmentare (fig. 2/37).

ΕΠΙΝΙΚΑ
ΣΑΓΟΡΑ
.....

ἐπὶ Νικασα-
σαγόρα
.....

Bibliografia la numărul precedent.

39. Ștampilă cu partea inferioară slab imprimată (fig. 2/38).

ΕΠΙΝΙΚΑΣΑ
ΓΟΡΑ
....Ε....ΟΥ

ἐπὶ Νικασα-
γόρα
[Καρν]ε[ί]ου

Bibliografia și datarea la nr. 37.

40. Mult ștearsă, dar cu lectura asigurată (fig. 2/39).

....ΕΝΟ
ΦΑΝΕΥΣ
ΘΕΣΜΟΦΟΡΙΟΥ

[ἐπὶ Ξ]ενο-
φάνευς
Θεσμοφορίου

Pridik, p. 14, nr. 278. Datează din anii 200—180 î. e. n., cf. *RE*, Suppl. V, 839; Canarache, 585.

41. Mult ștearsă și avariata (fig. 2/41)

ΕΠΙΠ...ΥΣΑ...
...Γ.....

ἐπὶ Π[α]υσσα[νία]
[Ἄ]γ[ριανίου]

Dumont, p. 106—107, nr. 218—230, și Pridik, p. 15, nr. 298 (var. la ambii). Datează din anii 180—150 î. e. n., cf. *RE*, Suppl. V, 839; Canarache, 588.

42. Fragmentară (fig. 2/40).

ΕΠΙΠΕΙΣ...
ΤΡ...ΟΥ
ΔΑ.....

ἐπὶ Πεισ[ισ]-
τρ[άτ]ου
Δα[λίου]

Pridik, p. 16, nr. 313—319 (var.), și *RE*, Suppl. V, 839, cf. și numărul următor. Canarache, 589.

43. În stînga are capul lui Helios (fig. 3/42).

ΕΠΙΠΙΣ...
ΣΤΡΑΤΟΥ

ἐπὶ Πισ[ισ]-
στράτου

Pridik, p. 16, nr. 322—324, și *RE*, Suppl. V, 839.

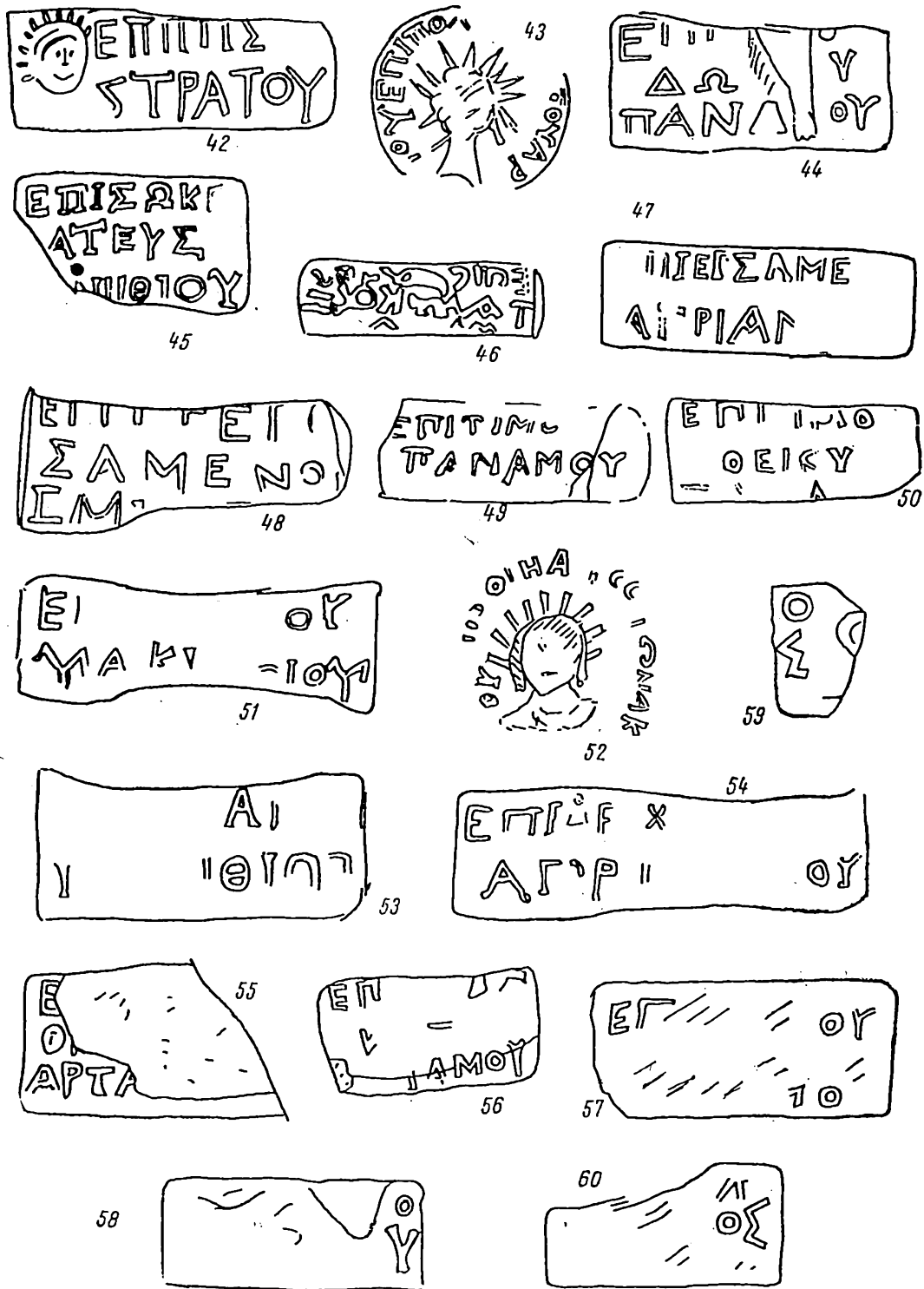

Fig. 3. — Stoienești. Ștampile pe torți de amfore rhodiene.

44. Circulară și cu capul lui Helios în centru (fig. 3/43).
 ΕΠΙΠΟΛ...ΤΟΥΑΡ...ΙΟΥ ἐπὶ Πολ[υκρά]του Ἄρ[ταμιτ]ίου
 Pridik, p. 16, nr. 331, și *RE*, Suppl. V, 839; Canarache, 590—591.
45. Avariată în centru (fig. 3/44).
 ΕΠΙ...Ο ἐπὶ[Πυθ]ο-
 ΔΩ...Υ δω[ρο]υ
 ΠΑΝΑΜΟΥ Πανάμου
 Dumont, p. 108, nr. 235 (var.), și Pridik, p. 17, nr. 334. Datează din 180—150 î. e. n.
 Cf. *RE*, Suppl. V, 839, și Staerman, *art. cit.*, p. 33. Canarache, 526—527.
46. Slab imprimată (fig. 3/45)
 ΕΠΙΣΩΚΡ ἐπὶ Σωκρ-
 ΑΤΕΥΣ άτευς
 ...ΙΝΘΙΟΥ [Σμ]ινθίου
 Pridik, p. 17, nr. 358 și *RE*, Suppl. V, 840.
47. Seriere inversă, la care literele sînt amestecate cu linii și diferite figuri (fig. 3/46).
 ΕΠΙC... . ἐπὶ C....
 ΤΑΜCΟ ΤΑΜCΟ
 ...ΜΑ... ...ΜΑ...
48. Destul de ștearsă (fig. 3/47).
 ...ΠΙΤΕΙΣΑΜΕ... [ἐ]πὶ Τεισαμέ[νου]
 ΑΓΡΙΑΝ... Ἄγριαν[ίου]
 Pridik, p. 18, nr. 367, și *RE*, Suppl. V, 840.
49. Imprimată imperfect (fig. 3/48).
 ΕΠΙΤΕΙ ἐπὶ Τει-
 ΣΑΜΕΝΟ... σαμένο[υ]
 CMI... Cμινθίου
 Bibliografia la numărul precedent.
50. Ștearsă și crăpată (fig. 3/49).
 ΕΠΙΤΙΜΟ... ἐπὶ Τιμο[θέου]
 ΠΑΝΑΜΟΥ Πανάμου
 Pridik, p. 18, nr. 381, și *RE*, Suppl. V, 840.
51. Slab conservată (fig. 3/50).
 ΕΠΙ...ΙΜΟ ἐπὶ [Τ]ιμο-
 ΘΕΙΟΥ θέου
 Π..... Π[ανάμου]
 Bibliografia la numărul precedent.
52. Prea ștearsă ca să ofere o lectură completă (fig. 3/51).
 ΕΠ.....ΟΥ ἐπὶ.....ου
 ΥΑΚΙ...ΙΟΥ Ἰακινθίου
53. Ștampilă de formă circulară, cu capul lui Helios în centru; mult prea ștearsă ca să ne poată oferi o lectură (fig. 3/52).
 ...ΟΙΗΑ...ΙΩΝΑΚΟΥ
54. Deteriorată (fig. 3/53).
ΑΙ....αι.....
 Υ...ΝΘΙΟΥ Ἰ[ακινθ]ίου

55. Ștearsă (fig. 3/54).
 ΕΠΙ....Χ...
 ΑΓΡΙ....ΟΥ ἐπι....χ...
 ἼΑγρι[ανί]ου
56. Ruptă în cea mai mare parte (fig. 3/55).
 Ε.....
 Ο.....
 ΑΡΤΑ.... ἐ[πι].....
 Ο
 ἼΑρτα[μπίου]
57. Ruptă în centru (fig. 3/56).
 ΕΠ.....

 ...ΝΑΜΟΥ ἐπι[ι].....

 [Πα]νάμου
58. Ștearsă (fig. 3/57).
 ΕΠ.....ΟΥ ἐπι[ι.....]ου
ΜΟ... [Πανά]μου[υ]
59. Ștearsă (fig. 3/58).
Ο
Υ
60. Ruptă. În dreapta, se pare, capul lui Helios (fig. 3/59).
Ο
Σ
61. Ștearsă, cu scrierea dispusă pe 2—8 rânduri (fig. 3/60).
Α
ΟΣ
62. Fragmentară (fig. 4/61).

 ΑΓ..... ἼΑγ[ριανίου]
63. Păstrate două litere de la capătul unui rând (fig. 4/62).

ΟΥ
64. Fragmentară și ștearsă (fig. 4/63).
ΙΙΣ
65. Fragmentară și ștearsă (fig. 4/64).
ΟΙ.....
66. Ștampila este ilizibilă și aplicată pe bara verticală a torții (fig. 4/65).
 ...ΙΟ...ΗΑΙ...Ι...
67. Marginea unui fragment de ștampilă ce se termină cu un strugure sau o frunză (fig. 4/66).

b. Ștampile cu nume de producători rhodieni

68. Ștearsă, în dreapta un pom (fig. 4/67).

....ΝΤΑ [ἼΑμού]ντος

Dumont, p. 80, nr. 30; Schuchhardt, p. 443, nr. 856; Pridik, p. 22, nr. 463—468, și Canarache, 612—613.

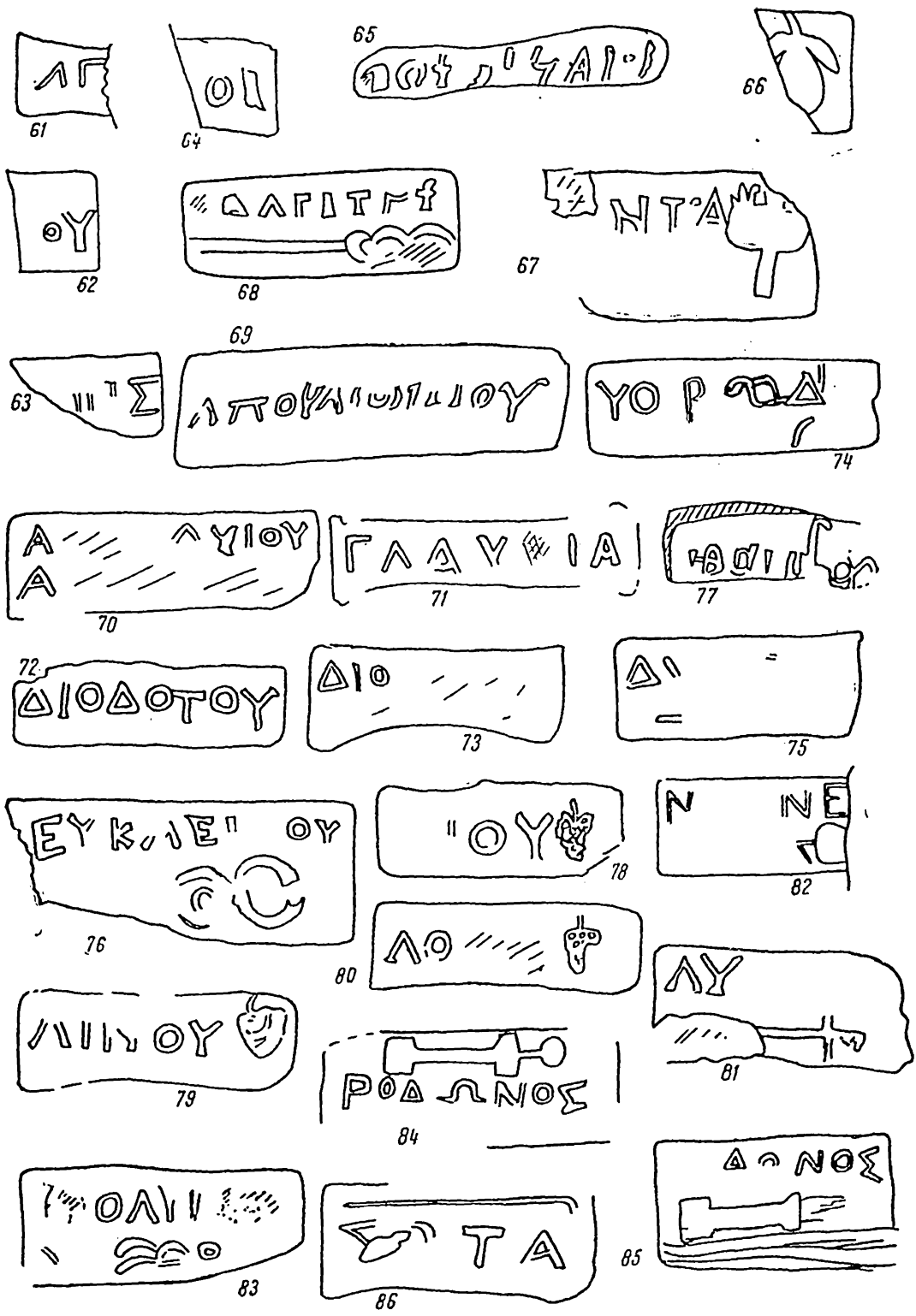

Fig. 4. — Stoienești. Ștampile pe torți de amfore rhodiene.

69. Ștearsă și slab imprimată. Sub numele producătorului este un caduceu (fig. 4/68)
ΑΛΓΙΤ...Υ Ἄλγίτ[ο]υ?
70. Imprimat neglijent (fig. 4/69).
ΑΠΟΒΛΩΝΙΟΥ (sic!) Ἄπολλωνίου
Dumont, p. 82, nr. 40 (var.), și Pridik, p. 23, nr. 504—505.
71. Mult ștearsă (fig. 4/70).
Α.....ΑΝΙΟΥ Ἄ[γρι]ανίου?
Α..... Ἄ[ριστειθα]?
- Schuchhardt, p. 446—447, și Pridik, p. 23, nr. 515.
- 72—73. După pastă, tehnică și aspect este sigur rhodiană (fig. 4/71).
ΓΛΑΥΚΙΑ Γλαυκία
Necunoscut în Rhodos. Apare în alte centre de producție nerhodiană. Cf. Pridik, p. 149.
- 74—76. Trei stampile identice (fig. 4/72).
ΔΙΟΔΟΤΟΥ Διοδότου
77. Ștampilă pe două rânduri și ștearsă (fig. 4/73).
ΔΙΟ..... ΔΙΟ[κλήης]?
..... [Δέλιος]?
- Pridik, p. 25, nr. 586.
78. Imprimată invers (fig. 4/74).
ΔΩΡΟΥ Δώρου
Pridik, p. 26, nr. 609—610.
79. Ștearsă, cu scrisul pe două rânduri (fig. 4/75).
ΔΥ.....
.....
- 80—81. Două stampile cu caduceul sub firmă (fig. 4/76).
ΕΥΚΛΕΙΤΟΥ Εὐκλείτου
Pridik, p. 26, nr. 622.
82. Litere neglijente și slab imprimate (fig. 4/77).
Θ.....ΟΥ
- 83—84. Ștampila este însoțită de un strugure (fig. 4/78—79).
ΛΙΝΟΥ Λίνου
Pridik, p. 29, nr. 708, și *Dacia*, VII—VIII, p. 257, nr. 18.
85. După pastă și formă este rhodiană (fig. 4/80).
ΛΟ.....
Necunoscută (?) În stînga ștampilei este un strugure.
86. Mult avariata. Sub firmă este o ancoră culcată (fig. 4/81).
ΛΥ..... Λυ[σίωνος]
- Pridik, p. 29, nr. 712—713.
87. Sub scris este un vas sau o frunză culcată (fig. 4/82).
Ν.....ΝΕ.....
88. Mult ștearsă. Sub firmă este un caduceu (fig. 4/83).
ΟΛΥΜ..... Ὀλύμπου]
- Pridik, p. 32, nr. 787—794, și Canarache, 645.

Fig. 5. — Ștampile pe torți de amfore rhodiene (87–93, 104–110), cnidiene (94–98), cu locul de fabricație neprecizat (99–101), imitații locale după cele grecești (102–103); 87–103, Stoienești; 104–107, Tăricești; 108–109, Popești; 110, Greaca; 111, Giurgiu.

89. Cu o hermă culcată deasupra firmei (fig. 4/84).

ΠΟΔΩΝΟΣ Ῥόδωνος

Pridik, p. 32, nr. 820 și pl. I. 34.

90. Ștearsă. Sub firmă este un altar aprins (fig. 4/85).

.....ΔΩΝΟΣ [Ῥόδωνος]

Bibliografia la numărul precedent.

91–92. Două ștampile slab imprimate (fig. 4/86).

ΣΩΤΑ Σώτα

Pridik, p. 33, nr. 830–833.

93. Ștampilă slab imprimată și cu un caduceu sub firmă (fig. 5/87).

...ΣΙΚΑΕΥΣ [Σω]σιχλεύς

Pridik, p. 33, nr. 828.

94. Deasupra firmei se vede un caduceu (fig. 5/88).

ΦΙΑΤΑΤΟΥ Φιλτάτου

Pridik, p. 33, nr. 857.

95. Ștearsă pe latura stângă (fig. 5/89).

.....ΡΟΣ

96. Bine păstrată, dar nedescifrabilă (fig. 5/90).

[WFIΦIV

97. Avariata. Caduceul sub firma producătorului (fig. 5/91).

.....ΟΥ

98. Păstrată numai latura stângă a ștampilei, cu resturi dintr-o monogramă (fig. 5/92).

B.....

99. Rest dintr-o monogramă (fig. 5/93).

M.....

B. AMFORE CNIDIENE

100. Ștampilă în formă de frunză (fig. 5/94).

ΕΠΙΔΙΟΝΥΧΙΟΥΜΟΣΧΟΥ ΚΝΙΔΑ ἐπὶ Διονυσίου Μόσχου Κνιδ(ίω)

Dumont, p. 182, nr. 244–245 (var.).

101. Slab imprimată (fig. 5/95).

.....
 ΑΘΗΝΑΙΟ... [ἐπι]
 ΘΑΛΙΜΒΡΟ Ἀθηναί[ο]
 ΤΙΑΑΚ Θαλιμβρο-
 τιδης
[Κνιδίω]

Inedită (?). Talimbrotida este nume specific olarilor cnidieni, cf. Dumont, p. 239 și 353–355 etc.

102. Elipsoidală și cu un bucraniu în centru (fig. 5/96).

...ΔΑΜΟΚ...ΝΥ...ΚΝ... [ἐπι] Δαμο[χράτης Διο]νυ[σίω]
Κν[ιδίω]

Dumont, p. 173, nr. 192.

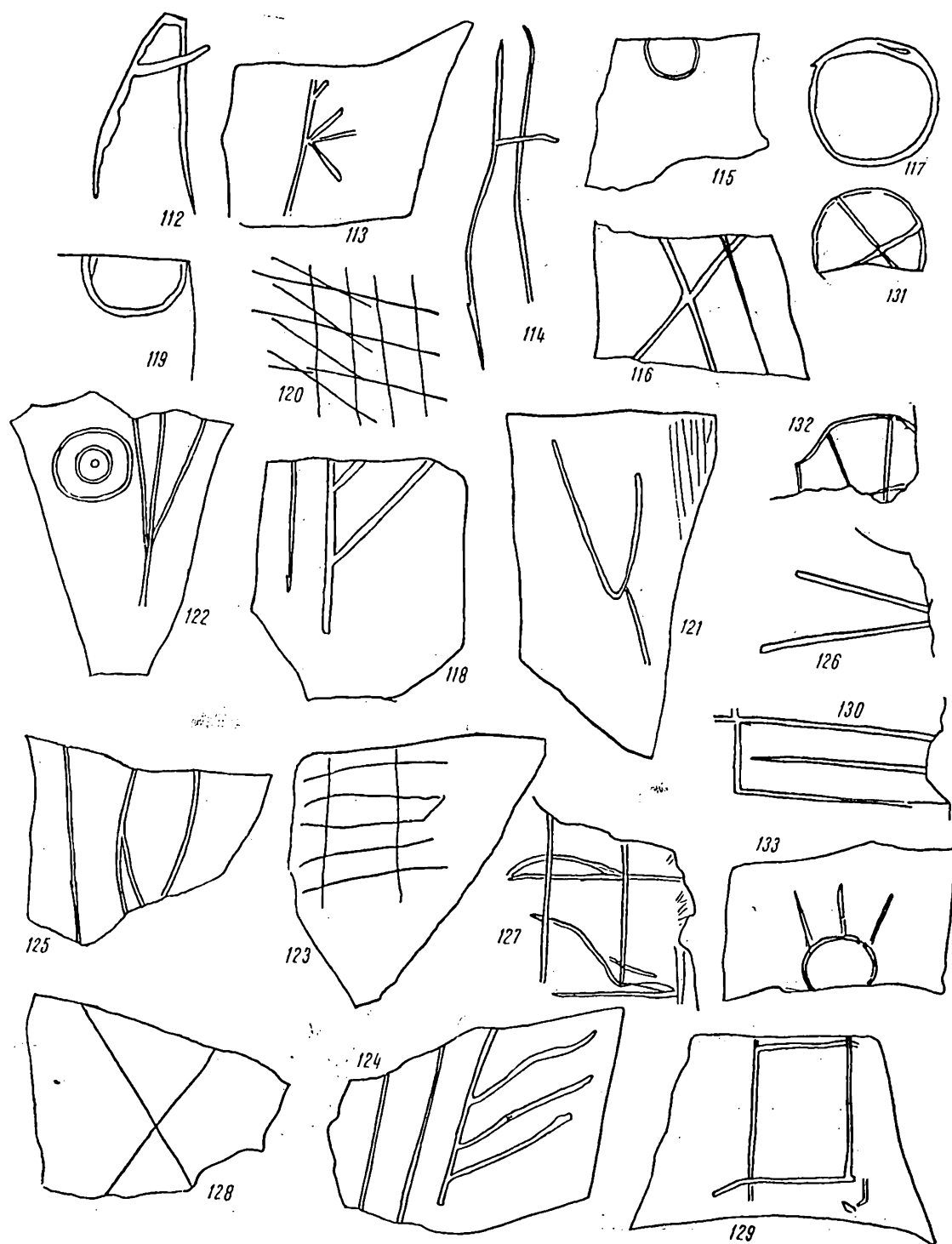

Fig. 6. — Stoienești. Amfore rhodiene însemnate local cu diferiți grafiți (cioburi).

103. În dreapta cu un crater (fig. 5/97).

ΕΠΙΕΡΜ...
 ΤΟΥΧΑΡ
 ΜΟΚΡΑΤΕ
 ΥΣΚΝΙΑΙΟΝ

ἐπὶ Ἐρμ[οφάν]-
 του Χαρ-
 μοκράτε-
 υς Κνιδίου

Dumont, p. 192, nr. 299—300.

104. Slab imprimată și în dreapta cu un crater (fig. 5/98).

.....

 ΜΟΚΡΑΤΕ
 ΥΣ ΚΝΙΑΙΟΝ

[ἐπὶ Ἐρμοφάν-
 του Χαρ]-
 μοκράτε-
 υς Κνιδίου

Bibliografia la numărul precedent.

C. ȘTAMPILE CU LOCUL DE FABRICAȚIE NECLAR

105. Scriere pe două rânduri mult ștearsă (fig. 5/99).

.....ΑΥΟΥ
Λ.....

106. Fragmentară și cu scrisul pe două rânduri (fig. 5/100).

.....Ν.....
Ο.....

107. Contramarcă de formă pătrată aplicată sub toartă (fig. 5/101).

С

D. ȘTAMPILE IMITATE DUPĂ CELE GRECEȘTI

108. Fragmentară. Litere amestecate cu linii (fig. 5/102).

.....
ΡΓΤ...
ΛΥ.....

109. Avea două rânduri din care rămîne o singură literă (fig. 5/103).

ΙΑ.....

E. LITERE ÎN GRAFIȚI LOCALI

110. Pe un ciob de amforă rhodiană, literă înaltă de 3,5 cm (fig. 6/112).

Α

111. Idem, înaltă de 9 cm (fig. 6/114).

Η

112. Idem, înaltă de 7 cm (fig. 6/121).

Υ

113. Idem, înaltă de 2,5 cm (fig. 6/117).

Ο

III. TĂRICENI (r. LEHLIU, reg. BUCUREȘTI)

La Muzeul național de antichități din București se păstrează într-o cutie — ca provenind dintr-o periegheză arheologică făcută la 22 iulie 1925 de către personalul științific al muzeului — mai multe fragmente ceramice Latène, împreună cu patru torți de amfore rhodiene ștampilate. Tot materialul a fost descoperit la locul numit „la Cetate” pe malul Mostiștei în al treilea cot al riului spre Cutești (indicațiile etichetelor din cutie).

114. Rău imprimată și ștearsă. Rhodiană (fig. 5/104).

.....	[ἐπι Ἀλεξία]-
ΑΔΑ	ἀδα
ΣΜΙΝ...ΟΥ	Σμιν[ῆ]ου

Pridik, p. 3, nr. 45—46, și ca datare circa 220 î.en., cf. *RE*, Suppl. V, 835, Canarache, 541.

115. Ruptă în două. Rhodiană (fig. 5/105).

BPOM....	Βρομ[ίου]
----------	-----------

Pridik, p. 24, nr. 543—554.

116. Cu scrierea intactă. Rhodiană (fig. 5/106).

ΕΡΜΙΑ	Ἑρμία
-------	-------

Pridik, p. 26, nr. 619 și Canarache, 629.

117. Cu colțul din stînga în parte pierdut, dar lectura este sigură. Rhodiană (fig. 5/107).

...ΠΙΕΥΔΑ	[ἐ]πι Εὐδα-
ΜΟΥ	μου
.....ΟΥ	[Ἀγριανί]ου

Pridik, p. 2, nr. 115—159, și *RE*, Suppl. V, 837, nr. 130. Canarache, 565.

IV. POPEȘTI (r. DRĂGĂNEȘTI—VLAȘCA, reg. BUCUREȘTI)

În Muzeul de istorie a orașului București se păstrează din vechi săpături două stampile originale și altele de imitație locală.

118. Sub firmă este o hermă sau un altar. Rhodiană (fig. 5/108).

ΦΙΛΟΣΤ...	Φιλοστ[ε]-
ΦΑΝΟΥ	φάνου

Pridik, p. 33, nr. 856 (var.).

119. Scriere neglijentă. Un exemplar și la Muzeul național de antichități din București. Rhodiană (fig. 5/109).

ΣΩΤΑ	Σώτα
------	------

Pridik, p. 33, nr. 830—833. Vezi și nr. 91—92.

V. GREACA (r. OLTENIȚA, reg. BUCUREȘTI)

120. Toartă de amforă rhodiană descoperită pe teritoriul satului și conservată acum în Muzeul școlii locale. Sub firmă, un caduceu (fig. 5/110).

ΔΡΑΚΟΝΤΙΔΑ	Δρακοντίδα
------------	------------

Pridik, p. 25, nr. 601. Cf. și E. Comșa în *SCIV*, V, 1954, 3—4, p. 588, nr. 34.

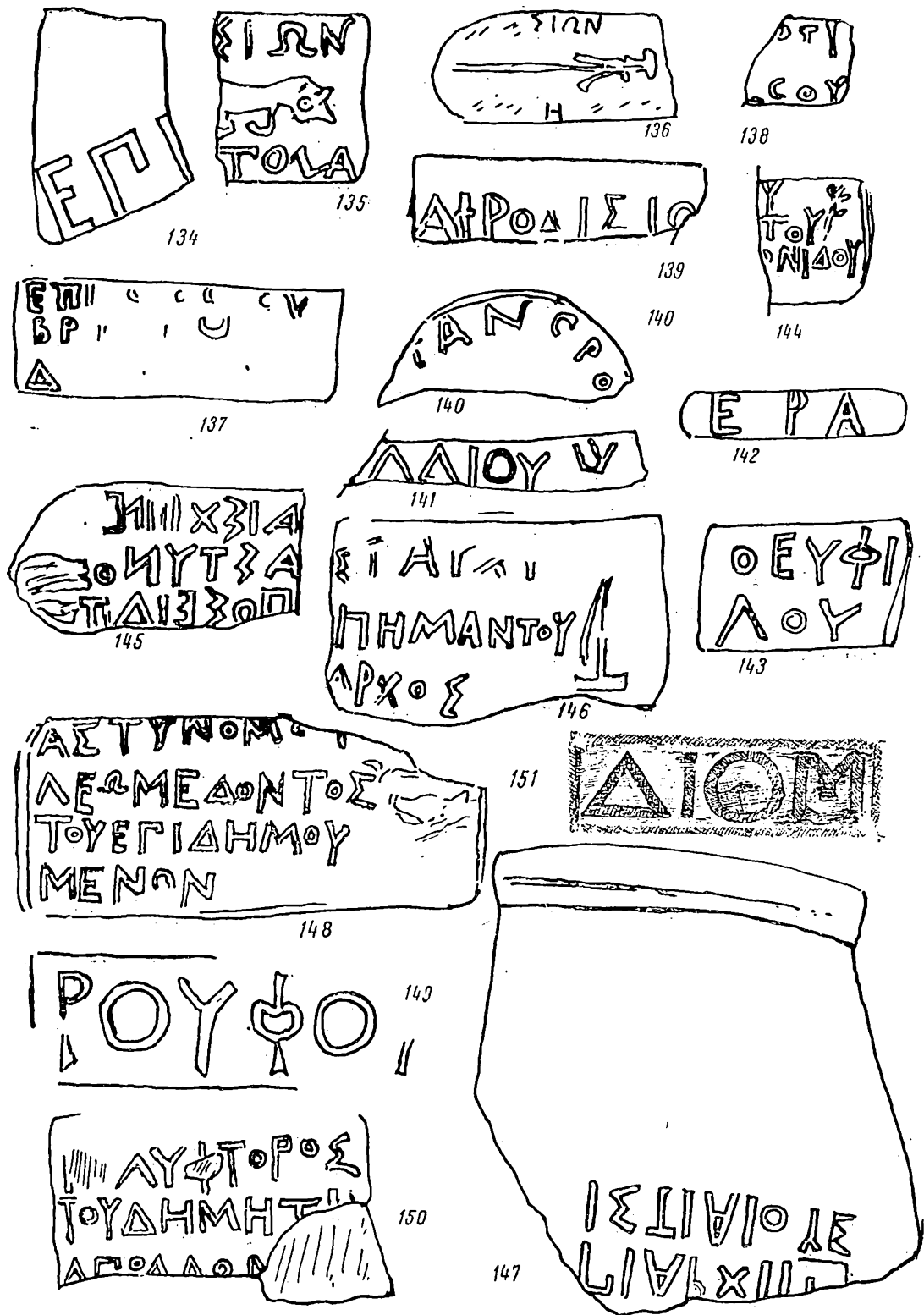

Fig. 7. — Ștampile de amfore : heracleene-pontice? (134), neprecizate (135, 142, 149 și 151), thasiene (136), rhodiene (137–140 și 143), cosiană (141), (sinopiene 145–148 și 150).
 134, Celei; 135–148, 150, Zimnicca; 149, Orlea; 151, Pleșești.

VI. BAI A DE FIER (r. GILORT, rej. OLTENIA)

121. Toartă de amforă rhodiană păstrată la Muzeul național de antichități din București.

...ΑΜΟΘΕΜΙΟΣ

[ἐπὶ Δ]αμοθέμιος

...ΑΜΙΤΙΟΥ

[Ἀρτ]αμίτιου

Pridik, p. 8, nr. 127—144. Publicată de C. S. Nicolăescu-Plopșor, în *SCIV*, IV (1953), nr. 1—2, p. 206, fig. 11, nr. 10 (fără lectură și bibliografie). Datează din anii 220—180 î.e.n. Cf. *RE*, Suppl. V, 837.

VII. RUNCU (r. TG.-JIU rej. OLTENIA)

122. Toartă de amforă cu ștampilă circulară (rozetă în centru), descoperită în 1954 de colectivul arheologic condus de C. S. Nicolăescu-Plopșor. Acum la Muzeul din București, rhodiană.

ΕΠΙΘΕΥΦΑΝΕΥ...ΥΟ

ἐπὶ Θευφάνευ[ς...ου..]

Pridik, p. 10, nr. 190 (var.), și *RE*, Suppl. V, 838. Cf. și N. Plopșor, în *SCIV*, VI, 1955, 3—4, p. 402, fig. 11 (fără lectură).

VIII. GIURGIU (rej. BUCUREȘTI)

123. Ștampilă rhodiană fragmentară descoperită în 1955 la suprafața solului la locul numit „Malul Roșu” (3 km de Giurgiu). Comunicată nouă de Gh. Rădulescu, directorul Muzeului regional din Giurgiu. Sub inscripție se vede un caduceu culcat, urmat de un strugure sau o frunză (fig. 5/111).

.....ΧΙΔΑ

[Τιμαρ]χίδα

Pridik, p. 33, nr. 838.

XI. CELEI (r. CORABIA, rej. OLTENIA)

124. Fragment din gitul unei amfore din lut cărămiziu-închis descoperit pe marginea sudică a cetății Sucidava, într-un strat de pământ adus pentru umplură (campania de săpături din 1956). Se găsește la Muzeul național de antichități din București. Ștampila, probabil heracleeană pontică, a fost imprimată în adânc (englică) (fig. 7/134).

ΕΠΙ.....

ἐπὶ.....

X. ZIMNICEA (r. ZIMNICEA, rej. BUCUREȘTI)

Toate mănușile de amfore ștampilate descoperite la Zimnicea provin din campaniile de săpături arheologice conduse aici în 1924 de I. Andrieșescu și în 1948—1949 de I. Nestor. Întregul material se conservă la Muzeul național de antichități din București, unde ne-a fost pus la îndemână, spre publicare, de către I. Nestor.

125. Toartă fragmentară din lut cărămiziu, descoperită în 1948, la 77 cm adâncime, în secțiunea I, 6, N. Între cele două rânduri ale inscripției apare un taur ridicat pe două picioare (fig. 7/135).

.....ΣΙΩΝ

[Θα]σίων

.....ΤΟΦΑ

[Ἀρισ]τοφά[ν(ης)]

Pridik, p. 40, nr. 84—87 (var.).

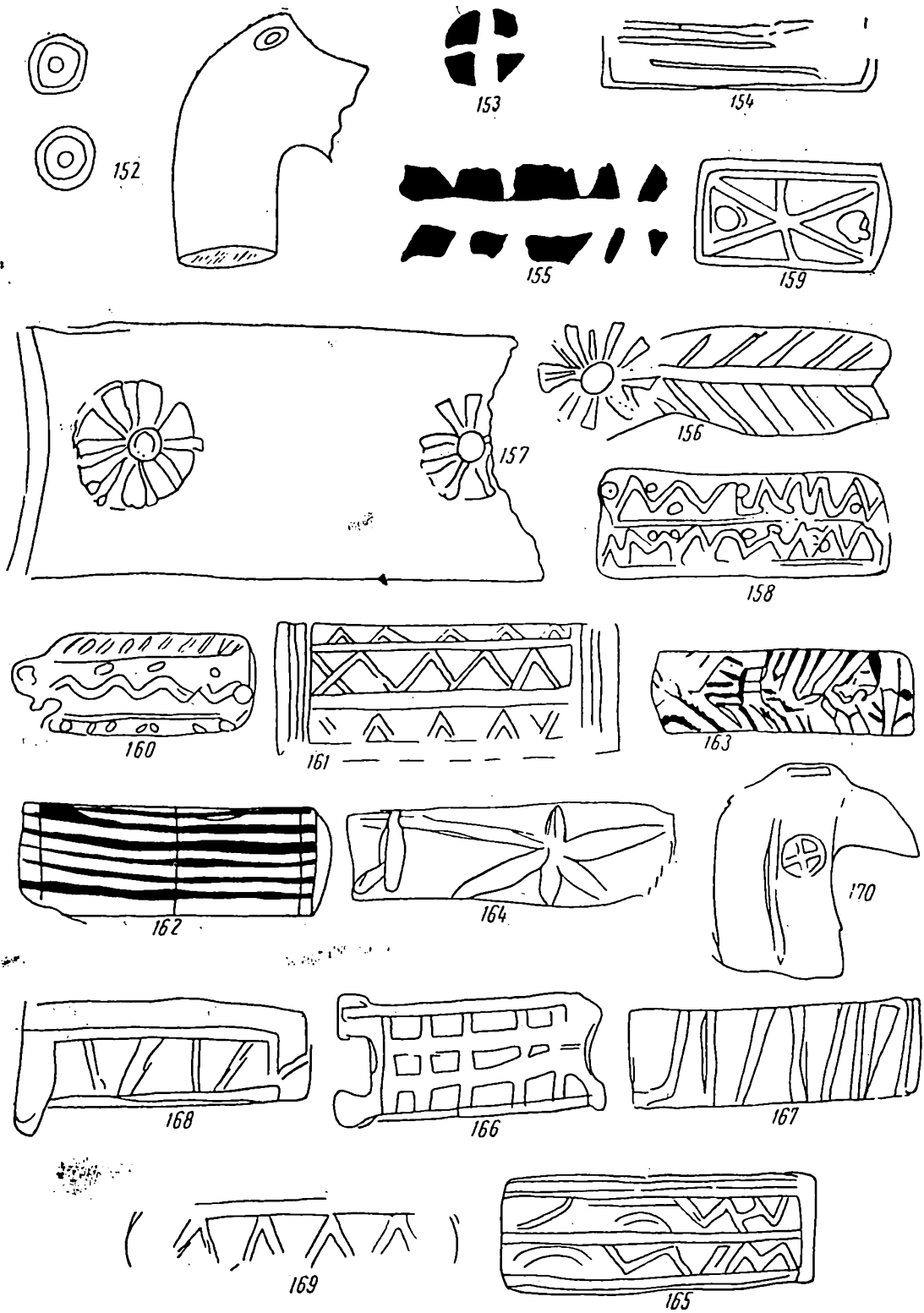

Fig. 8. — Ștampile anepigrafice și de fabricație locală. 152–158, Zimnicea; 159, Stoieniști; 160–170, Popești.

126. Ștampila, de origine tot thasiană, este mai avariata. În centru avea un tirs. Descoperită în suprafața B, șanțul adiacent, la 11 septembrie 1924 (fig. 7/136).

.....ΣΙΩΝ [Θα]σίων
.....Η.... Η....

127. Ștampilă rhodiană mult ștearsă. Descoperită în 1924 (fig. 7/137).

ΕΠΙ.....Μ ἐπι[Ἄρχε]μ-
ΒΡΟ..... βρό[του]
Δ Δ[αλίου]

Pridik, p. 6, nr. 101, și p. 12, nr. 227.

128. Ștampilă rhodiană grav avariata, descoperită la 4 noiembrie 1924 în suprafața B, într-unul din șanțurile adiacente (I—IV) (fig. 7/138).

.....ΟΤΙ
.....COY

129. Ștampilă de asemenea avariata, dar lizibilă și de proveniență rhodiană. Descoperită în 1949, secț. Z.49, VI, 1, D (fig. 7/139).

ΑΦΡΟΔΙΣΙΟ... Ἀφροδίσι[ο]

Pridik, p. 24, nr. 546.

130. Ștampilă rhodiană, circulară și mult deteriorată. Descoperită în 1948, în sect. Z.48, II, 15, la 80 cm adâncime (fig. 7/140).

....ΠΑΝΟΡΟ.... [ἐπι Εὐφ]ράνορο[ς...]

Pridik, p. 9, nr. 166—170.

131. Fragment dintr-o ștampilă pe toartă bicilindrică, originară din Cos. Lut vinăt. Descoperită în 1924. La urmă avea o ramură (fig. 7/141).

...ΔΑΙΟΥ [Ἀ]δαίου

Staerman, în KS, XXXVI, 1951, p. 41, fig. 5, nr. 103—104, și Canarache, 712.

132. Toartă de amforă ștampilată, din lut vinăt-gălbui, descoperită în 1924, în suprafața B și într-un șanț adiacent (fig. 7/142).

ΕΡΑ Ἐρα

Pridik, p. 111, nr. 226 (var.).

133. Toartă de lut gălbui, ca tehnică și pământ apropiată de cele rhodiene. Descoperită la 9 septembrie 1924 în suprafața B, într-un șanț adiacent (fig. 7/143).

ΘΕΥΦΙ Θευφί—
ΛΟΥ λου

134. Ștampilă fragmentară din lut cărămiziu-vinăt, descoperită la 20 septembrie 1924 în suprafața B, în șanțurile adiacente, la 2,20 m adâncime. În dreapta inscripției este o ramură. Sinopiană (?) (fig. 7/144).

.....Υ.....υ.....
.....ΤΟΥτοῦ
....ΝΙΔΟΥ [Χαριξε?]νίδου

135. Buză fragmentară dintr-o amforă de lut vinăt, descoperită la 11 septembrie 1924 în suprafața B, în șanțurile adiacente. Pe marginea superioară a buzei apar urme de linii groase trasate cu vopsea roșie. Ștampila a fost imprimată pe gîtul vasului, inversată și în adînc (englicică). Litera Ε din ΕΤΤΙ apare în rîndul 2 (fig. 7/147).

ΠΙΡΧΙΠ... ἐπι Ἀρχίπ[ι(ου)]
ΙΣΤΙΑΙΟΥΣ Ἰστιαίους

Se pare necunoscută. La Pridik, p. 120, nr. 14, apare ștampila Ἀ[δ]ίου ἐπι Ἀρχίπ-
π[ου]. Se pare că cea din față este heracleeană pontică.

136. Ștampilă fragmentară, însă bine păstrată, descoperită în 1948, în sect. Z.48, 11, 0, 2, la 3,10 m adâncime. Textul este scris răsturnat și are în stînga un vultur de mare cu delfinul în gheare. Lut cărămiziu (fig. 7/145).

ΑΙΣΧΙΝΗΣ
ΑΣΤΥΝΟ
ΠΟΣΕΙΔ...

Αισχίνης
ἀστυνο(μούντος)
Ποσειδ[ω(νίου)]

Pridik, p. 85, nr. 469 (var.). Ștampila este sinopiană și face parte din grupa a III-a (anii 250—220), după clasificarea lui Grakov.

137. Mănușă fragmentară din lut vînat-gălbui, descoperită în 1949, sect. Z., careul VII, 6 E, la 0,55 m adâncime. La finele textului apare un obiect neclar (fig. 7/146).

.....
...ΣΤΑΡΧΙ...
...ΠΗΜΑΝΤΟΥ
...ΑΡΧΟΣ

[ἀστυνόμου
Πλει]σταρχί[δου
τοῦ Ἄ]πημάντου.
...αρχος

Pridik, *Die Astynomennamen auf Amforen und Ziegelstempeln aus Südrussland* (extras), Berlin, 1928, tab. A, nr. 166 (var.), și Canarache, 320—321 (var.). Sinopiană.

138. Ștampilă sinopiană din lut gălbui, descoperită în 1924. La finele textului apare un crab de mare sau o insectă (fig. 7/148).

ΑΣΤΥΝΟΜΟΥ
ΛΕΩΜΕΔΟΝΤΟΣ
ΤΟΥ ΕΠΙΔΗΜΟΥ
ΜΕΝΩΝ

ἀστυνόμου
Λεωμέδοντος
τοῦ Ἐπιδήμου
Μένων

Pridik, p. 73, nr. 232—238 (var.). Face parte din grupa a VI-a a lui Grakov, datată 120—70 î. e. n.

139. Mănușă de amforă din lut vînat cu patina roșie în exterior. Descoperită în 1949, sect. VII, la 1 m adâncime (fig. 7/150).

.....
Π...ΛΥΚΤΟΡΟΣ
ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙ...
ΑΠΟΛΛΩΝ...

[ἀστυνόμου]
Π[ο]λύκτορος
τοῦ Δημητρί[ου]
Ἀπολλών[ιος]

Pridik, p. 77, nr. 315—316. Ștampila este sinopiană, din grupa a V-a (anii 183—120), după clasificarea lui Grakov.

XI. DIVERSE

140. *Com. Pleșești* (r. Fălticeni, reg. Suceava). Gît de amforă descoperit în 1912 pe malul riului Rahova, împreună cu alt material arheologic din a doua epocă a fierului și imperială romană. Se păstrează la Muzeul regional Porțile de Fier din Tr.-Severin (fosta colecție Istrati-Capșa). Vasul este din lut gălbui și poartă pe gît o ștampilă în relief, cu litere înalte de 5 cm. Forma amforei și caracterul literelor indică secolele II—III e. n. (fig. 7/151).

ΔΙΟΜ

Διομ(τηδῆους)?

Ștampila apare pe coasta nordpontică: cf. Staerman, *art. cit.*, p. 40, nr. 186, fig. 68 (Tyras), și T. N. Knipovici, *Tanais*, Moscova-Leningrad, 1949, p. 142, fig. 45, a (gorodiștea Ghilovska, în vecinătatea orașului antic Tanais). Canarache, p. 383, n. 1, atribuie greșit Rhodosului această ștampilă.

141. *Com. Orlea* (r. Corabia, reg. Oltenia). Amforă din lut roșiatic acoperită cu o crustă de calcar, înaltă de 0,78 m și cu circumferința pînteului de 1,45 m. Se păstrează în Muzeul sătesc din Orlea. A fost descoperită în 1954, într-o cocină de porci. Ștampila este aplicată în

adine (englică) pe poala gîtului, cu litere înalte de 1,50 cm. Vasul este din vremea romană timpurie (fig. 7/149).

ΡΟΥΦΟΥ

Ρουφου

Cf. D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. a 2-a, București, 1958, p. 425, nr. 324, și în *Materiale*, IV, 1957, p. 206, fig. 11.

XII. ȘTAMPILE ANEPIGRAFICE ȘI DE FABRICAȚIE LOCALĂ

A. ZIMNICEA

142—143. Două torți de amfore din lut roșiatic și apropiate ca formă de cele rhodiene. Un exemplar a fost descoperit la 2 septembrie 1924 în suprafața A, șanțul adiacent, iar altul în 1949, șanțul VII, 1, careul 4. Pe proeminența curburii torții se găsec, de o parte și de alta, cite un cerculeț punctat și englic, care dă mînușii un aspect zoomorf (fig. 8/152).

144. Toartă din lut roșiatic ce imită forma celor rhodiene. S-a descoperit în 1949, șanțul VII, 1, careul 4, la 40 cm adîncime. Ștampila are formă de cruce în relief, rezultată din adîncirea a patru sferturi de cerc dispuse araldic (fig. 8/153).

145. Toartă cilindrică, masivă, modelată neîndemînic din lut cărămiziu în exterior, dar vinăt în interior, din cauza arderii incomplete. S-a descoperit în 1949, șanțul VII, careul II, la 46 cm adîncime. Ștampila este formată dintr-un cadru dreptunghiular străbătut în lungime de două fragmente de linii (fig. 8/154).

146. Toartă de formă plată-arcuită, din lut cărămiziu, a fost descoperită la 11 septembrie 1924, în suprafața B, șanțul adiacent. Ștampila se compune din două rozete în relief, asemănătoare cu cele întîlnite pe ceramica cenușie din a doua epocă a fierului, în Dacia (fig. 8/157).

147. Toartă masivă și puternic arcuită, din lut roșiatic și care poartă pe ea urme de smoolă antică scursă de la dopul cu care se astupase gura amforei. S-a descoperit în 1949, șanțul VII, careul 1, la 67 cm adîncime. Ștampila este formată din două rînduri de adîncituri neregulate, inegale și dispuse paralel (fig. 8/155).

148. Toartă cilindrică din lut roșu, puternic arcuită și care a fost descoperită la 11 septembrie 1924 pe suprafața B, șanț adiacent. Ștampila executată în relief se compune dintr-o rozetă continuată de o frunză (fig. 8/156).

149. Toartă din lut cărămiziu modelată imperfect și ca siluetă apropiată de cea rhodiană. A fost descoperită în 1948 în șanțul III, careul 14, la 20 cm adîncime. Ștampila se compune din două zigzaguri neregulate, separate de o linie și punctate în spațiul unghiular (fig. 8/158). Forme asemănătoare se întîlnesc și la Stoienești, vezi nr. 172—174 de mai jos.

B. OSTROVUL CÂSCIOARELE

150. Toartă de amforă ce imită ca siluetă pe cele rhodiene, lucrată în lut roșu și conservată acum la Muzeul național de antichități din București. Ștampila este de formă dreptunghiulară, în relief și cu unghiurile unite prin linii în diagonală sau drepte. Cele două triunghiuri laterale ale spațiului cadrilat sînt punctate. Tipul acesta de ștampilă este cunoscut, de asemenea, la Popești și Stoienești (vezi nr. 154 și 191 de mai jos) (fig. 8/159).

C. POPEȘTI

În vechile colecții ale Muzeului de istorie a orașului București se păstrează mai multe ștampile de imitație locală descoperite la Popești.

151. Toartă din lut cărămiziu, cu silueta apropiată de cea rhodiană. Ștampila se compune dintr-o linie sinuoasă însoțită de citeva puncte la centru, iar pe margini avînd alte linii drepte, pe care cad din afară linioare oblice (fig. 8/160). Forme similare se întîlnesc și la Stoienești, vezi nr. 182/4).

Fig. 9. — Ștampile anepigrafice și de fabricație locală. 171–173, Popești; 174–199, Stoieniști.

152—153. Două toarte identice, una păstrată la Muzeul național de antichități, alta la Muzeul de istorie a orașului București (inv. 1 573). Culoarea pastei și forma torții arată imitarea celor rhodiene. Pământul conține însă multe grăunțe de nisip. Ștampila se compune din trei rînduri de zigzaguri neregulate, inegale și separate între ele cu linii. La margini apar, dispuse vertical, alte linii în relief (fig. 8/161).

154. Git de amforă de tip rhodian ca siluetă, dar dintr-o pastă roșiatică și impură, care arată o producție ceramică locală. Ștampila ei este identică cu alte două descoperite la Ostrovul Căscioarele (vezi nr. 150 de mai sus) și Stoienești (vezi nr. 191 de mai jos) (fig. 8/159).

155—157. Trei torți de amfore identice (inv. 1 556 și 1560, *a—b*). Ele imită silueta celor rhodiene, dar au în pasta cărămizie multe grăunțe de nisip. Un exemplar cu ștampilă identică s-a aflat și la Stoienești (nr. 189). Ștampila se compune din șase linii orizontale, tăiate la distanțe egale de alte trei linii dispuse vertical (fig. 8/162).

158. Ștampilă din lut cărămiziu cu mult siliciu în pastă (inv. 1 560). Ea conține o încrucișare dezordonată de linii și se întilnește identică la Stoienești (nr. 187) (fig. 8/163).

159. Toartă din lut vinăt în interior (nears complet) și gălbui în exterior (inv. 1 578). Ștampila conține o floare cu cinci petale și tulpină lungă (fig. 8/164).

160. Toartă cu silueta rhodiană din lut cărămiziu și cu nisip fin în pastă (inv. 1 573). Ștampila este formată din două zigzaguri imperfecte, încadrate în linii orizontale (fig. 8/165).

161. Toartă din lut galben (inv. 1 574). Ștampila are aspectul unui grătar cu trei rînduri de carouri inegale și strimbe (fig. 8/166).

162—163. Două torți ce imită forma celor rhodiene, cu miezul lutului de culoare vinată (nears bine) și în exterior cărămizie sau galbenă (inv. 1 562 și 2 532). Ștampila de formă dreptunghiulară închide linii groase, în relief și dispuse neregulat în lățimea ei (fig. 8/167).

164. Toartă din lut galben, cu nisip în pastă și miez vinăt (nears bine, inv. 1 561). Ștampila se reduce la un cadru dreptunghiular, tăiat în interior de patru linii oblice, dispuse în lățimea cîmpului (fig. 8/168).

165. Toartă de formă rhodiană, cu pastă de culoare vinată, și care conține mult nisip (inv. 1 564). Ștampila este imprimată parțial și din ea se vede un grup de patru unghiuri dintr-o linie în zigzag (fig. 8/169).

166. Toartă bicilindrică, din lut galben și cu pasta bine cernută (inv. 1 579). Pe un cilindru poartă o cruce închisă într-un cerc. Reprodușă și de Canarache, p. 389, fig. 79, 1579 (fig. 8/170).

167. Toartă din lut cărămiziu, cu angobă albă (inv. 1 567). Ștampila se compune din linii ce se întretaie, formînd o rețea de pătrate inegale (fig. 9/171).

168. Toartă din lut galben-roșiatic, cu o formă apropiată de cea rhodiană (inv. 1 575). Ștampila are în centru două linii întretăiate în felul unui X, flancate de alte linii în formă de unghi. Reprodușă și de Canarache, *loc. cit.*, nr. 1 575 (fig. 9/172).

169. Toartă din lut cărămiziu (inv. 2 534). Ștampila este foarte ștearsă, însă identică alteia descoperite la Stoienești (vezi nr. 193—194, fig. 9/173).

D. STOIENEȘTI

Toate toartele de amforă de mai jos se conservă în colecțiile Muzeului raional din Cîmpulung-Muscel.

170. Toartă fragmentară cu siluetă rhodiană și din lut vinăt. Poartă ca ștampilă trei rozete în relief, inegale și diforme (fig. 9/174).

171. Toartă din lut vinăt, cu silueta rhodiană. Ștampila oferă o curioasă îmbinare de semne bizare ce arată o imitație după o scriere. Reprodușă și de Canarache, p. 388, fig. b (fig. 9/175).

172. Toartă cu siluetă rhodiană din lut vinăt-cărămiziu. Și aici vedem aceeași curioasă îngrămădire de semne dezordonate. Reprodușă și de Canarache, *loc. cit.* (fig. 9/176).

173. Toartă cu siluetă rhodiană, din lut gălbui. Ștampila se rezumă la două rînduri de unghiuri inegale, dispuse față în față. Reprodușă și de Canarache, *loc. cit.* (fig. 9/177).

174. Toartă din lut vinăt, cu siluetă rhodiană. Ștampila conține două rînduri de unghiuri închise de un cadru și executate cu neîndemînare (fig. 9/178).

175. Toartă din lut gălbui și cu silueta rhodiană. Pe cîmpul ștampilei se văd două rînduri de unghiuri dispuse față în față și separate cu o linie de puncte (fig. 9/179).

176. Toartă fragmentară din lut vinăt. Ștampila conținea în centru o linie sinuoasă flancată de alte două horizontale și unele verticale (fig. 9/180).

177. Toartă din lut roșu-brun, cu siluetă rhodiană. Ștampila avea un cadru dreptunghiular ce închidea două linii șerpuitoare dispuse în lungimea ei (fig. 9/181).

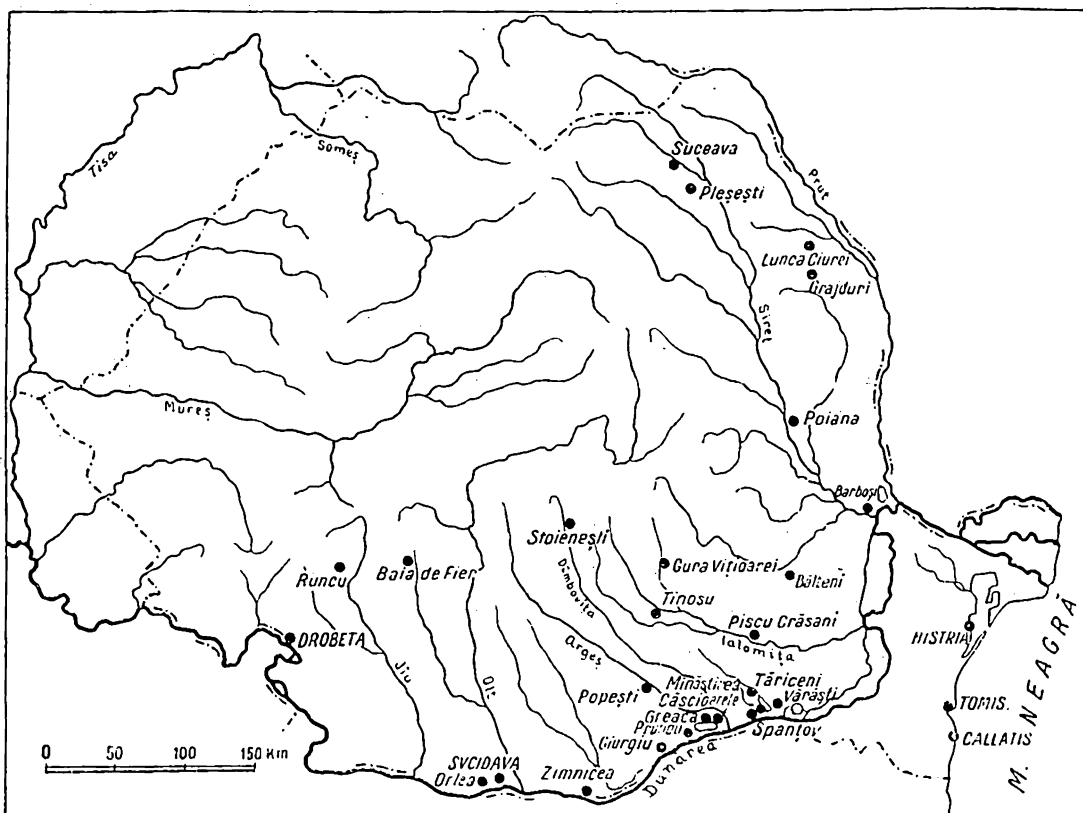

Fig. 10. — Harta răspîndirii amforelor grecești ștampilate în regiunile nord-dunărene.

178. Toartă din lut galben-cărămiziu și cu silueta rhodiană. Ștampila este compusă din două zigzaguri interpunctate și închise de linii marginale (fig. 9/182).

179. Toartă din lut cărămiziu și cu siluetă rhodiană. Ștampila păstrată fragmentar este formată din două linii sinuoase înconjurată de puncte (fig. 9/183.)

180. Toartă din pastă cărămizie și cu silueta rhodiană. Literele ștampilei sînt înlocuite aici cu trei rînduri de rămurele (fig. 9/184).

181. Toartă din lut vinăt și cu silueta rhodiană. Ștampila se compune dintr-un cadru care închide un zigzag și sub el apare un rînd de linioare oblice (fig. 9/185).

182. Toartă din lut vinăt-cărămiziu și cu silueta rhodiană. Ștampila se compune dintr-o linie sinuoasă închisă într-un cadru, sub care apare un rînd de linioare aranjate oblic (fig. 9/186).

183. Toartă fragmentară din lut vinăt, asemănătoare cu cea precedentă în ceea ce privește forma și conținutul ștampilei (fig. 9/187).

184. Toartă din lut gălbui și cu silueta rhodiană. Ștampila este asemănătoare cu celelalte două precedente, fiind de dimensiuni mai reduse (fig. 9/188).

185. Toartă din lut vînăt și cu silueta rhodiană. În centru are o linie orizontală din care pornește o rețea de alte linii dispuse în diferite sensuri (fig. 9/189).

186. Toartă din lut roșiatic-vînăt și silueta rhodiană. Ștampila este un fragment din cea precedentă (fig. 9/190).

187. Toartă din pămînt vînăt și cu silueta rhodiană. Ștampila conține un dezordonat arabesc de linii. Ea apare și la Popești (vezi nr. 158 de mai sus) (fig. 8/163).

188. Toartă din lut vînăt cu o ștampilă fragmentară ce conține patru linii orizontale și alte patru verticale (fig. 9/191).

189. Toartă din lut gălbui și cu silueta rhodiană. Ștampila închide șase linii orizontale și paralele, întretăiate la distanțe egale de alte trei, dispuse vertical. Trei ștampile identice au apărut și la Popești (vezi nr. 155—157 de mai sus) (fig. 8/162).

190. Toartă din lut vînăt-roșiatic și cu silueta rhodiană. Ștampila este fragmentară și conține imprimări informe (fig. 9/192).

191. Toartă din lut vînăt, cu angobă gălbuie în exterior și siluetă rhodiană. Ștampila este identică cu alte exemplare apărute în Ostrovul Căscioarele (nr. 150) și Popești (nr. 154) (fig. 9/193).

192. Toartă din pămînt gălbui și cu silueta rhodiană. Din ștampila ruptă se păstrează mai multe linii dispuse în diferite sensuri (fig. 9/194).

193—194. Două toarte din lut gălbui, cu silueta rhodiană, una este înaltă de 30 cm. Ștampila e compusă dintr-un desen repetat format din cinci linii verticale și alte două oblice încrucișate vertical, întregul grup fiind străpuns de o linie orizontală. Deasupra liniilor încrucișate vertical apar triunghiuri. Tipul de ștampilă apare și la Popești (nr. 169) (fig. 9/173).

195. Fragment, se pare identic cu nr. 192 de mai sus (fig. 9/195).

196. Toartă din lut vînăt-roșiatic și cu silueta rhodiană. Ștampila conținea două fragmente de zigzaguri separate de o linie orizontală și cu spațiile triunghiulare interpunctate (fig. 9/196).

197. Fragment de ștampilă, se pare identic cu cel precedent (fig. 9/197).

198. Toartă din lut vînăt și cu silueta rhodiană. Ștampila este formată dintr-o linie frîntă, în al cărei gol apar alte două linii așezate orizontal (fig. 9/198).

199. Fragment din lut vînăt. Ștampila are aspect de rozetă.

I N D I C E L E

numelor de persoane întîlnite în ștampilele de pe amforele catalogului

Prescurtări: ER = eponim rhodian; EK = eponim cnidian; PC = producător din Cos; PR = producător din Rhodos; R = roman; S = Sinope; TH = Thasos.

1. 'Αδαίος, PC. 131	10. 'Απολλώνιος, PR. 70	19. 'Αρίστων, ER. 21
2. 'Αθηναίος ὁ Θαλλιμβρό-
τιδας, EK. 101	11. 'Αρατοφάνης, ER. 15	20. 'Αρχέμβροτος, ER. 127
3. Αισχίνας, ER. 11	12. 'Αρίσταρχος (?), PR. 1	21. 'Αρχίππος ὁ Ἰστιαίου.
S.?, 135
4. Αισχίνης ὁ Ποσειδωνίου,
S. 136	13. 'Αριστείδας, ER. 16 și
PR. 71	22. 'Αστων, ER. 22
5. 'Αλγίτος (?), PR. 69	14. 'Αριστογένης,
ER. 17—18	23. 'Αὐτοκράτης, ER. (?) 23
6. 'Αλεξιάδας, ER. 114	15. 'Αριστοδάμος, ER. 2	24. 'Αφροδίσιος, PR. 129
7. 'Αμύντας, PR. 68	16. 'Αριστοφάνης, TH. 125	25. Βρόμιος PR. 115
8. 'Ανδρόνεικος,
ER. 12—13	17. 'Αριστομβροτίδας,
ER. 19	26. Γλαυκίας,
PR. (?) 72—73
9. 'Ανδρόνικος, ER. 14	18. 'Αρίστρατος ER. 20	27. Δάλιος (?), 77
		28. Δαμόθεμις, ER. 121

29. Δαμοχράτης, EK. 102
și PR. 3	51. Λαφείδης, ER. 29—30	72. Τεισαμενός, ER. 48—49
30. Δαμόφιλος, origine necunoscută, 10.	52. Λεωμέδων ὁ Ἐπιδίμου, S. 138	73. Τιμαρχίδης, PR. 123
31. Διόδοτος, PR. 74—76	53. Λίνος, PR. 83—84.	74. Τιμόθεος, ER. 50—51
32. Διοκλῆς (?) PR. 77.	54. Λυσίων, PR. 86	75. Φιλοστέφανος, PR. 118.
33. Διομήδης (?), 140	55. Μόσχος, ER. 34
și EK. 100	76. Φίλτατος, PR. 94.
34. Διονύσιος ὁ Μῶσγου, EK. 100 și 102	56. Νικασαγόρας, ER. 37—39	77. Χαριξενίδης, S. 134.
35. Δῖος, PR. 4—5	57. Ξενοφάνης, ER. 40	78. Χαρμοκράτης, EK. 103—104.
36. Δρακοντίδας, PR. 120	58. Ξενοφῶν, ER. 7	
37. Δῶρος PR. 78.	59. Ὀλυμπος, PR. 88	
38. Ἐρας, origine necunoscută, 132	60. Πausανίας, ER. 41	
39. Ἐρμίας, PR. 116	61. Πεισίστρατος, ER. 42—43.	
40. Ἐρμόφαντος ὁ Χαρμοκράτης, EK. 103—104	62. Πλεισταρχίδης ὁ Ἀπημάντου, S. 137.	
41. Εὐδαμος, ER. 24 și 117	63. Πολυκράτης, ER. 44.	
42. Εὐκλείτος, PR. 80—81.	64. Πολύκτωρ ὁ Δημητρίου, S. 139.	
43. Εὐφράνωρ, ER. 25 și 130	65. Πυθόδωρος, ER. 45.	
44. Θαλιμζρότιδας, EK. 101	66. Ῥόδων, PR. 89—90.	
45. Θεαίδητος, ER. 6	67. Ῥοῦφος, R. 141.	
46. Θεοφάνης, ER. 122.	68. Σαραπίων, PR. 8.	
47. Θεόφιλος, PR. (?), 133.	69. Σωκράτης, ER. 46.	
48. Ἰέρων, ER. 26	70. Σωσικλῆς, PR. 93	
49. Καλλικράτης, ER. 27.	71. Σῶτας PR. 91—92
și 119	
50. Κληνόστρατος, ER. 28		

LUNILE RHODIENE

1. Ἀγριάνιος: 7, 12 (?); 17, 19, 22, 24, 28, 41, 48, 55, 71, 117.
2. Ἀρταμίτιος: 6, 12 (?), 26, 44, 56, 121.
3. Βαδρόμιος: 37.
4. Δάλιος: 14, 29, 42, 77, (?), 127.
5. Θεσμόφοριος: 15, 40.
6. Καρνεῖος: 21, 39.
7. Πάναμος: 11, 18, 25, 30, 45, 50, 51, 57, 58.
8. Σμίνθιος: 13, 20, 27, 35, 46, 49, 114.
9. Ὑακίνθιος: 2, 52, 54. Astinomii: 136—139

D. TUDOR

LA DIFFUSION DES AMPHORES GRECQUES ESTAMPILLÉES EN MOLDAVIE, MUNTÉNIE ET OLTÉNIE

RÉSUMÉ

L'auteur a établi un *corpus* comprenant 199 anses d'amphores grecques, inédites pour la plupart, découvertes au nord du Danube (Moldavie, Munténie et Olténie), provenant de 26 localités (fig. 10) où ont été mis au jour des vestiges de civilisation dace de la seconde époque du fer. Les tribus de Daces ou de Bastarnes recevaient ces amphores, pleines de vin ou d'huile, de Thasos (IVe—IIIe siècles, av.n.è.), Rhodes (IIIe—IIe siècles av.n.è.), Cnide (IIe—Ier siècle av.n.è.), Sinope, etc. Ce sont les marchands de Rhodes qui ont fait preuve de la plus grande activité dans ce domaine au nord du Danube. On constate qu'au IIe siècle av.n.è. sous l'influence des importations de Rhodes, les tribus daces ont commencé à produire du vin et à imiter les amphores grecques.

En ce qui concerne la seconde série d'amphores grecques estampillées, elles apparaissent au nord du Danube aux IIe—IIIe siècle de n.è., à l'époque de la domination romaine sur la Dacie.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. — Estampilles sur des anses d'amphores de Rhodes : 1—9, Lunca Ciurii ; 10—23, Stoieniști.
- Fig. 2. — Estampilles sur des anses d'amphores de Rhodes provenant de Stoieniști.
- Fig. 3. — Stoieniști. Estampilles sur des anses d'amphores de Rhodes.
- Fig. 4. — Stoieniști. Estampilles sur des anses d'amphores de Rhodes.
- Fig. 5. — Estampilles sur des anses d'amphores de Rhodes (87—93, 104—110), de Cnide (94—98), d'origine inconnue (99—101), d'imitations locales des modèles grecs (102—103). 87—103, Stoieniști ; 104—107, Tăricești ; 108—109, Popești ; 110, Greaca ; 111, Giurgiu.
- Fig. 6. — Stoieniști. Amphores de Rhodes présentant différents graffiti d'exécution locale (en Dacie).
- Fig. 7. — Estampilles d'amphores d'Héraclée de Bithynie? (134), d'origine inconnue (135, 152, 149, 151), de Thasos (136), Rhodes (137—140, 143), Cos (141), Sinope (145—148, 150). 134, Cești ; 135—148, 150, Zimnicea ; 149, Orlea ; 151, Pleșești.
- Fig. 8. — Estampilles anépigraphiques et de fabrication locale. 152—158, Zimnicea ; 159, Stoieniști ; 160—170, Popești.
- Fig. 9. — Estampilles anépigraphiques et de fabrication locale. 171—173, Popești ; 174—199, Stoieniști.
- Fig. 10. — Carte de la diffusion des amphores grecques estampillées au nord du Danube.